

Levedygtige landsbyer 2.0 - lokal udviklingskapacitet

Tanvig, Hanne Wittorff; Herslund, Lise Byskov

Publication date:
2020

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Tanvig, H. W., & Herslund, L. B. (2020). *Levedygtige landsbyer 2.0 - lokal udviklingskapacitet*. Københavns Universitet. IGN Rapport, Nr. november 2020

Levedygtige landsbyer 2.0 – lokal udviklingskapacitet

Hanne Wittorff Tanvig og Lise Herslund

Titel

Levedygtige landsbyer 2.0 – lokal udviklingskapacitet

Forfattere

Hanne Wittorff Tanvig og Lise Herslund

Bedes citeret

Hanne Wittorff Tanvig og Lise Herslund (2020): Levedygtige landsbyer 2.0 – lokal udviklingskapacitet. IGN Rapport, november 2020, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg. 73 s. ill.

Udgiver

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
ign@ign.ku.dk
www.ign.ku.dk

Ansvarshavende redaktør

Claus Beier

ISBN

978-87-7903-847-9 (web)

Layout

Jette Alsing Larsen

Forsidefoto

Hanne Wittorff Tanvig (fotomanipulation)

Publicering

Rapporten er publiceret på www.ign.ku.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

Skriftlig tilladelse kræves, hvis man vil bruge instituttets navn og/eller dele af denne rapport i sammenhæng med salg og reklame

Forord

Denne rapport handler om landsbysamfunds udviklingskapacitet, og hvordan den kan måles, opbygges og fremmes. Det tema har vi taget op, fordi landdistriktsforskning og landdistriktspolitik igennem mange år har peget på betydningen af 'institutionel kapacitet' og 'bottom up'-initiativer – eller skrevet med andre ord på landsbysamfundenes egne bidrag til udvikling – som vigtigt om ikke ligefrem afgørende for, om udvikling finder sted. Men det forhold har stort set været fraværende i officielle analyser og anbefalinger fra det regeringsnedsatte Udvalget for Levedygtige Landsbyer. I forlængelse af udvalgets arbejde er der desuden føjet en ny paragraf til Planloven, nemlig at kommunerne skal lave kommunale landsbystrategier. Hvis kommunerne heller ikke tager landsbyernes egen udviklingskapacitet i ed, tabes mange udviklingsmuligheder altså på gulvet. Vores bidrag tilstræber at fylde det tomrum ud og derfor titlen 'Levedygtige landsbyer 2.0 – lokal udviklingskapacitet'.

Rapporten henvender sig især til fagfolk og beslutningstagere. I en forenklet udgave udkommer den desuden i form af to hæfter. Det ene, 'Levedygtige landsbyer afhænger af lokal udviklingskapacitet', henvender sig især til dem, der skal stå i spidsen for det konkrete arbejde med udviklingskapacitet i landsbyerne. Det andet, 'Levedygtige landsbyer version 2.0 – ny landdistriktspolitik', henvender sig desuden til det politiske system med anbefalinger til, hvordan det kan bidrage til at styrke landsbyers udviklingskapacitet. Begge er tilgængelige på IGNs hjemmeside, og de to hæfter er desuden trykt i et mindre oplag.

Vi har trukket på megen ny forskning og begreber, som vi har bearbejdet og gjort anvendelige, men vores arbejde rummer også ny teoriudvikling.

Til inspiration, justering og som bagtæppe for det mere teoretiske, har vi i hele forløbet taget udgangspunkt i empiri fra tre landsbysamfund: øen Fur og landsbyerne Rødding (i Salling) og Vorbasse. I forvejen havde vi et godt kendskab til de tre lokalsamfund fra tidligere undersøgelser og samarbejder. Ikke mindst har det været af stor betydning, at vi har kunnet mødes i de lokale omgivelser, modtaget feedback, input og haft en løbende dialog med repræsentanter fra de tre samfund: John Brinch Bertelsen (Fur), Finn D. Andersen, (Rødding) og Ole Gram (Vorbasse). De skal have en stor tak for deres medvirken og uvurderlige input og kvalificering af studiet.

Projektet er gennemført med støtte fra Erhvervsstyrelsens Landdistriktspulje, hvor de bevilgende parter naturligvis også skal have tak.

Hanne Tanvig og Lise Herslund
28. november 2020

Indhold

Forord	3
Baggrund, formål og metode	5
Formål.....	8
Metode	8
2. Hovedkonklusioner	10
Hvad kendetegner lokal udviklingskapacitet? Hvordan kan den måles?.....	10
Hvordan opbygger og styrker landsbysamfundene deres udviklingskapacitet?	13
Hvordan kan landsbysamfundenes udviklingskapacitet understøttes af systemet?	14
3. Teorier, undersøgelser og begreber	17
Landsbyer som steder for udvikling	17
Skabelse og sikring af udvikling i landsbyer	20
Opsamling.....	25
4. Analyse af landsbysamfunds udviklingskapacitet	27
Yderligere operationalisering	30
Baggrundsbeskrivelse	34
Analysen af lokal udviklingskapacitet	35
Hvem bør stå for analysen og drage konklusionerne?	39
Form og proces	41
Opsamling	42
5. Eksempler fra Fur, Rødding og Vorbasse	44
Fur som eksempel	45
Rødding som eksempel	48
Vorbasse som eksempel.....	52
6. Systemets bidrag til opbygning og udvikling af landsbysamfunds udviklingskapacitet – anbefalinger	56
Overordnet set	56
Generel landdistriktpolitik og forvaltning	58
Opsamling	64
7. Diskussion og eftertanker	65
Litteratur	68
Bilag 1. Kilder til baggrundsbeskrivelse. Generel karakteristik af landsbysamfundet (sogn).....	72
Bilag 2. Kilder til analyse af lokal udviklingskapacitet De lokale kapitaler og brug af dem	73

Baggrund, formål og metode

Baggrund

Udvalget for Levedygtige Landsbyer, nedsat af Regeringen, afleverede i 2018 en rapport med sytten anbefalinger til fremme af levedygtige landsbyer (Udvalget for Levedygtige Landsbyer, 2018). Udvalgets arbejde havde stor bevågenhed og har efterfølgende sat sig spor i den politiske verden og bl.a. ført til en ændring i Planloven¹, som vil få betydning for kommunernes politik for landsbyer via kommuneplanlægningen.

Udvalget udpegede fire kriterier, for at landsbyer kunne være levedygtige:

1. Et attraktivt nærmiljø med tidssvarende boliger, en tilpasset bygningsmasse samt adgang til landskab og natur
2. Nærhed til offentlig og privat service
3. Tilgængelighed til beskæftigelse og gode muligheder for etablering af virksomheder
4. Social og kulturel sammenhængskraft

Udvalget udviklede desuden en model for vurdering af levedygtigheden af landsbyer og landområder opdelt i fire kategorier:

- a. Selvbærende område
- b. Udfordret område
- c. Stærkt udfordret område
- d. Rekonstruktionsområde

Mange relevante indsatsmuligheder blev fremhævet, hvor de er kendetegnet ved først og fremmest at handle om, hvad kommunerne og staten kan gøre for at sikre levedygtige landsbyer.

Udvalgets anbefalinger i overskrifter:

1. Strategisk planlægning af kommunens landområder og landsbyer
2. Vurdering af de enkelte landsbyer og landområder med henblik på at sikre en differentieret og målrettet udvikling
3. Særlig indsats i rekonstruktionsområder
4. Styrket indsats til nedrivning og istandsættelse af boligmassen
5. Boligjobordningen udvides til at omfatte nedrivning i landzone
6. Nye finansieringsformer til at tilpasse bygningsmassen
7. Muligheder for at omplacere boliger i det åbne land
8. Et tilpasset og mere varieret boligudbud
9. Øget tilgængelighed til landskab og natur
10. En mere langsigtet planlægning af de nære offentlige servicetilbud
11. Nye kollektive trafikløsninger
12. Samlokalisering af faciliteter og aktiviteter
13. Bedre digital infrastruktur
14. Erhvervsudvikling med fokus på stedbundne potentialer
15. Bedre tilgængelighed til arbejdsmarkedet
16. Tættere dialog og samarbejde mellem kommune og lokalsamfund
17. Mere fokus på faciliteter og aktiviteter, der samler landsbysamfundene

¹ Planinfo.erhvervsstyrelsen.dk

Til gengæld er landsbyernes egne roller i udviklingen uklar. Deres kapacitet og indsats er kun sporadisk berørt og indgår altså ikke som et kriterium, og når fire af anbefalingerne nævner landsbyerne som medvirkende, er det i forbindelse med kommunale initiativer.

Udvalget var forsynet med et kommissorium og et baggrundsmateriale, hvor baggrundsmaterialet præsenterede landsbyernes generelle udviklingsmuligheder relativt dystert bl.a. med fremskrivninger baseret på datasæt fra en periode, der inkluderer finanskrisen. Dette fremhæves, fordi bosætningsmønstrene har ændret sig med tendenser til modurbanisering efter den krises ophør og dermed ændrede grundvilkår for landsbyers levedygtighed².

Herunder er vist de fire anbefalinger, som ud af de sytten kommer tættest på landsbysamfundenes deltagelse i arbejdet med 'levedygtige landsbyer'.

1. Strategisk planlægning af kommunens landområder og landsbyer

Opgaven er anset for at være en kommunal indsats relateret til den kommunale planlægning, og det er op til kommunerne selv at tilrettelægge den, herunder hvorledes de lokale samfund måtte indgå i arbejdet. Mange landsbysamfund har allerede lavet deres egne udviklingsplaner, nogle støttet af en kommunalt udarbejdet vejledning eller en medarbejder, men hvor de metodisk og indholdsmæssigt ofte interesserer sig for mere end det, som den kommunale planlægning kan håndtere, bare for at eksemplificere: konkrete aktiviteter, erhvervsforhold, etablering af en udviklingsfond eller overtagelse/drift af fælles funktioner³. Spørgsmålet er, hvad den kommunale planlægning kan tilføre, som f.eks. LUP'erne (lokale udviklingsplaner) ikke rummer, og om den i det hele taget kan styrke landsbyerne, med mindre landsbyerne selv får en central rolle i udformningen af disse landsbystrategier.

2. Vurdering af de enkelte landsbyer og landområder med henblik på at sikre en differentieret og målrettet udvikling

Anbefalingen er ledsaget af en klassificeringsmodel byggende på udvalgte indikatorer, som minder om typiske vækstparametre. Alene i de seneste år er der sket store geografiske ændringer bl.a. som følge af modurbanisering, og meget tyder på, at samfundsmæssige forandringer vil føre til ændringer af landsbyernes udviklingsmuligheder. Indikatorer til måling af tidligere tiders udvikling fanger ikke nødvendigvis nye tendenser og den nye udvikling. Der findes eksempler på landsbyer, der har ændret sig over relativt kort tid, f.eks. fra at virke affolkningstruede til at blive dynamiske som følge af tilflytning. Klitmøller som del af Cold Hawaii er mest kendt, men mange små samfund har som tidligere nævnt oplevet en nettotilflytning, herunder også fjernt

² Nu viser Corona-krise og spådomme om flere fremtidige pandemier, at en sådan bedst kan undgås, når folk færdes spredt. Det taler imod en fortsat storby-udviklingspolitik.

³ Flere kommuner har via deres landdistriktspolitik valgt at støtte udarbejdelse af LUP'er i forbindelse med sikring af 'nærdemokrati' og samarbejde med lokalråd. En udførlig vejledning eksisterer desuden (Thuesen & Ditlevsen (2015)). Fælles for dem eller LUP'konceptet er imidlertid, at de ikke har et klart ophæng myndighedsmæssigt og i øvrigt er kendetegnet ved ikke at rumme temaer af mere strukturelt forandrende karakter.

beliggende små øer som f.eks. Fur, Fejø og Orø⁴. Skulle anbefalingen følges, kunne der i stedet fokuseres på overordnede udviklingsperspektiver og landsbyernes potentialer for udvikling fremover, herunder især lokalsamfundenes egne udviklingskapaciteter.

3. Tættere dialog og samarbejde mellem kommune og lokalsamfund

Også i forbindelse med denne anbefaling opstår der fare for, at en reel dialog ikke bliver tilfældet, fordi den bliver på kommunens præmisser. Fra undersøgelser ved vi f.eks., at såkaldte 'samskabelses' – projekter ofte er blevet oplevet uligeværdigt og som en kommunal dagsorden, hvorfor man lokalt mister engagement, se bl.a. Tortzen (2019). Erfaringer fra vores egne studier fra tidligere⁵ peger på at landsbysamfundene ikke har den fornødne indsigt i den kommunale verden – og vice versa. Landsbysamfundene har desuden behov for relationer til andre end kommunerne i forbindelse med strategisk udviklingsarbejde eller 'social innovation' som beskrevet i Bock (2016), f.eks. erhvervslivet, centralstatslige enheder eller finansielle partnere, og de kan blive fortrængt, såfremt kommunerne bliver landsbyernes koncentriske udgangspunkt.

4. Mere fokus på faciliteter og aktiviteter, der samler landsbyerne

De fleste landsbyer har i forvejen, hver for sig, fokus på faciliteter og aktiviteter, der kan samle landsbyen, som regel omkring civilsamfundets liv og fritid. Anbefalingen lægger op til, at landsbyerne går sammen i klynger for at samarbejde om og dele faciliteter. Spørgsmålet er, om et klynge-samarbejde kan føre til mere, end hvad de enkelte landsbyer formår? Der mangles fortsat en klar dokumentation for, at der ved at arbejde på tværs af landsbyer opnås bedre resultater af strategisk betydning for de enkelte landsbyer. En evaluering af pilotprojektet (Realdania, 2017) efterfulgt af en evaluering af den næste runde for landsbyklynger (Laursen & Janko (2020) har vist, at det kan give bedre kendskab til hinanden og åbne for samarbejde i landsbyerne, hvilket må opfattes som en første betingelse for at komme videre i fællesskab⁶. Desværre er det ikke umiddelbart muligt at se, om de hidtidige klynger fortsætter deres virke efter udløbet af støtteperioden, hvilket kunne være et mål for deres succes. Overfor står ellers nyere teorier, se f.eks. Shucksmith (2010), som siger, at stedlig identitet og lokal forankring er drivende faktorer for fællesskabers udvikling af steder, hvilket kan være vanskeligere at opnå i en klyngestruktur omfattende flere, forskellige lokalsamfund dækkende over store geografiske områder. I forlængelse heraf er der heller ikke dokumentation for, at klynger tager større udviklingsinitiativer end de enkelte landsbyer. Som f.eks. Olsen (2018) har vist, løser flere og flere lokalsamfund selv opgaver til sikring af fælles, basale levevilkår og lokalsamfundets grundvilkår i det hele taget og med en volumen og forpligtelser, der overstiger det almindelige 'projektmereri'.

⁴ På Statistikbanken.dk kan man f.eks. finde tal for nettotilflytning på sogneniveau.

⁵ Nævnes senere.

⁶ Mange nye klynge-samarbejder er sat i gang efter gennemførelsen af den pågældende evaluering, ligeledes støttet af Realdania samt Lokale og Anlægsfonden og ledet af DGI, mens der nu er tilknyttet følgeforskning.

Udvalget har ikke set på landsbysamfundene som selvstændige aktører. Det gør til gengæld megen forskning og f.eks. også OECD (2006), som anser 'bottom up'-tiltag (at udvikling skal skabes nedefra – i denne sammenhæng af landsbysamfundene) for at være en central, om ikke afgørende, faktor. Mange af støtteordningerne til landdistriktsudvikling har samme synsvinkel, f.eks. den nationale Landdistriktspuljen og EU's LAG-program, jf. livogland.dk.

Forskningen peger yderligere på, at 'det lokales' betydning og potentialer for lokale indsatser for landsbyernes fremtid er voksende – forudsat tilstedeværelse af en tilstrækkelig lokal udviklingskapacitet.

Formål

Dette studium skal afdække og operationalisere begrebet 'lokal udviklingskapacitet', så det kan undersøges, måles og fremmes – med landsbysamfundene som de centrale aktører. Landsbysamfundene skal således også selv kunne opbygge og fremme deres kapacitet, og resultaterne henvender sig til alle dem, der skal arbejde for det perspektiv. Studiet skal også resultere i anbefalinger til, hvordan det politiske system kan støtte landsbyernes opbygning og fremme af udviklingskapacitet.

Følgende forskningsspørgsmål skal besvares:

- Hvad kendetegner lokal udviklingskapacitet? Hvordan kan den måles?
- Hvordan opbygges og udvikles lokal udviklingskapacitet – af landsbysamfundene selv?
- Hvordan kan landsbyernes opbygning og udvikling af lokal udviklingskapacitet understøttes af det politiske og forvaltningsmæssige system?

På linje med resultaterne fra Udvalget for Levedygtige Landsbyer vil vores arbejde resultere i en rapport til fagfolk, den indeværende, og bearbejdede versioner hhv. til brugere og centrale beslutningstagere.

Metode

Til brug for afklaring og operationalisering af begrebet 'lokal udviklingskapacitet' trækker vi på en række teorier og undersøgelser om 'lokal', 'udvikling' og 'kapacitet', som kan belyse hvorfor det er vigtigt, og hvordan den kan fremmes. De stammer fra flere forskellige skoler, hvor vi så foretager en brobygning og udvikler en platform for det konkrete arbejde. Vi omsætter og operationaliserer således også begreber til en metode.

Her skal det understreges, at vi alene har mulighed for at demonstrere, hvad man gør og kan gøre, og ikke hvordan det virker i forhold til landsbysamfundenes udvikling i det hele taget. Det ville forudsætte en mere omfattende analyse, end de tilgængelige ressourcer har gjort mulig.

I arbejdet med operationaliseringen har vi inddraget eksempler fra tre ud-

valgte landsbysamfund: Fur, Rødding (Salling) og Vorbasse, som vi i forvejen havde et indgående kendskab til. Repræsentanter herfra har således fungeret som vores sparringspartnere, leveret input og medvirket i kvalificering f.eks. af forslagene til anbefalinger til systemets bidrag til styrkelse af landsbyernes udviklingskapacitet.

Studiet er foretaget som desk-research med indlagte møder med de tre repræsentanter samt besøg i de tre landsbysamfund.

Afslutningsvis er resultaterne præsenteret for og diskuteret med kolleger.

2. Hovedkonklusioner

Studiet er særligt motiveret af, at der i det officielle arbejde med at beskrive og finde levedygtige landsbyer ikke har været rettet megen opmærksomhed på landsbysamfundenes egen rolle og bidrag. Dette til trods for, at megen landdistriktforskning og 'lokal landdistriktspolitik', f.eks. udmøntet via støtteordninger, igennem mange år har peget på betydningen af 'bottom up'-tiltag eller landsbyernes egen initiativrigdom og handlekraft. I dette studie gives en række forklaringer på det mismatch, og forslag til hvordan det kan ændres. Vi anser det f.eks. for at handle om forskellige paradigmer, der skal erstattes med et nyt⁷.

At landsbyer er og kan fortsætte med at være levedygtige er ikke givet. Mange er fortsat udfordret udviklingsmæssigt, men teoretisk set giver nye store, overordnede og rumlige forandringsprocesser mulighed for revitalisering, forudsat at landsbysamfundene selv spiller aktivt med og griber de nye muligheder. Derfor er landsbysamfundenes kapacitet til at skabe og sikre udvikling blevet så central, og derfor har vi lavet en rapport om Levedygtige Landsbyer 2.0 med anbefalinger, der stiller skarpt på landsbysamfundenes udviklingskapacitet, og hvordan den kan styrkes.

For at finde svar har vi stillet tre forskningsspørgsmål:

- Hvad kendetegner lokal udviklingskapacitet? Hvordan kan den måles?
- Hvordan opbygges og udvikles lokal udviklingskapacitet – af landsbysamfundene selv?
- Hvordan kan landsbyernes opbygning og udvikling af lokal udviklingskapacitet understøttes af det politiske og forvaltningsmæssige system?

Nedenfor gives der kortfattede svar, idet de nærmere redegørelser findes i de enkelte kapitler.

Hvad kendetegner lokal udviklingskapacitet? Hvordan kan den måles?

I teorier finder vi, at brug af det særlige ved steder eller 'det lokale' har stor betydning i spillet om de nye udviklingsmuligheder. Vi finder også, at landsbysamfund kan beskrives ud fra en sammensætning af forskellige lokale kapitaler. Normalt opfatter teorierne, at udviklingskapacitet skal beskrives som omfanget af *human* kapital, *social* kapital og *politisk* kapital. Vi går videre og anser det, som lokalsamfundene faktisk gør for at styrke de tre kapitaler, for at være led i udviklingskapacitet. Ligesom vi finder, at udviklingskapacitet kan komme til udtryk ved brug af de andre lokale kapitaler, nemlig den *fysiske* og den *økonomiske* kapital.

⁷ Uden at vi af den grund mener, at den hidtidige 'lokale landdistriktspolitik' i sig selv har været tilstrækkelig. Var det sådan, ville udvalgets og vores bidrag være irrelevante.

Derfor arbejder vi med fem lokale kapitaler med spørgsmål til hver af dem:

Lokale kapitaler	Umiddelbare definitioner
Human	Demografi, viden, kompetencer
Social	Relationer mellem mennesker, samvær
Politisk	Organisering (tværgående) og relationer
Fysisk	Særlig natur, andre fysiske ressourcer
Økonomisk	Fællesskabsdrevne funktioner og ordninger

Landsbysamfundene er brikker i det globale samfund, og en af hovedteoriene siger, at udviklingen afhænger af deres netværk eller relationer. En anden hovedteori siger, at der er tale om to niveauer med tilhørende netværk eller relationer – det lokale eller 'place' og det globale eller 'space' – som skal spille sammen. 'Place'-niveauet består af de forskellige lokale kapitaler med indbyrdes, tværgående relationer, mens 'space'-niveauet nås gennem relationer, der går fra det lokale niveau (evt. fra den enkelte lokale kapital) til rummet eller verden udenfor. Den sidste type relationer er ofte virtuelt fungerende. Mens de lokale relationer er horisontale, er relationer til verden udenfor i stedet vertikale i deres karakter.

Teorier siger desuden, at relationer og anvendelsen af dem skal skabes nedefra – 'bottom up' eller endogent – landsbyerne skal kunne gribe de eksogene faktorer i 'space' – som f.eks. er viden, magt, økonomi og omsætte dem i det lokale virke for udvikling. Det bærer begrebet neo-endogent⁸.

I vores forståelse af lokal udviklingskapacitet skal et rumligt perspektiv være tydeligt, altså at landsbysamfundene bevidst arbejder på at styrke både de lokale, tværgående relationer, så de kan operere endogent (lokalt og tværgående) og de ekstra-lokale relationer, så de kan operere neo-endogent. Vi ser umiddelbart to positioner:

- Den endogene – landsbysamfundet tager tydelige initiativer til styrkelse af udviklingskapaciteten men uden målrettet at opsøge og omsætte eksogene kræfter
- Den neo-endogene – landsbysamfundet tager målrettede initiativer for at tiltrække og implementere eksterne ressourcer til styrkelse af dets udviklingskapacitet

De fleste, om ikke alle, landsbyer vil starte med at opbygge sig til eller tage endogent orienterede initiativer, se hvorfor senere. De kan gøre det i håb om, at det tiltrækker eksterne ressourcer, men de går ikke skridtet videre til målrettet at tage de pågældende ressourcer ved hånden og med hjem, så at sige⁹.

⁸ Efter manges opfattelse er lokal udvikling eksogent dirigeret f.eks. via lovgivning og økonomisk politik. I nyere tid har landdistriktsaktører taget til genmæle og demonstreret, at indsats nedefra (endogent) i stedet er vigtig. Det neo-endogene handler om at, det er ikke kan være et hverken-eller, men at det er vigtigt, at der endogent trækkes på de eksogene kræfter, hvis de lokale bestræbelser skal føre til egentlig udvikling. Navnlig Ray har introduceret den vinkel, se senere.

⁹ Som andetsteds redegjort for, anser vi ikke tiltrækning af projektmidler som en neo-endogen aktivitet uden videre, altså det som mange forbinder med 'landdistriktsudvikling'.

For at beherske den neo-endogene tilgang – som anses for at være den ultimative – skal man først kunne beherske og fortsat pleje den endogene, dvs. at opbygning og fremme af lokal udviklingskapacitet skal ske trinvist, og at den neo-endogene ikke kan realiseres uden et fortsat velfungerende endogent orienteret grundlag. Kapaciteten skal i det hele taget demonstreres ved evnen til at skabe forandring og samtidig konsolidering.

Ud fra mange tidligere undersøgelser ved vi imidlertid, at mange landsbysamfunds tiltag eller aktiviteter har en karakter eller mangler en modenhedsgrad, så de og deres samlede kapacitet ikke tydeligt kan beskrives som endogen (og derfor heller ikke neo-endogen). Dem opfatter vi som værende før-endogene eller på et forstadium, og som derfor kan have opnåelse af den endogene position som første mål. De skal ikke forbigås, også selv om de næppe selv tager det indledende initiativ til at styrke sig.

I det videre arbejder vi følgelig med tre positioner:

- Den før-endogene position
- Den endogene position
- Den neo-endogene position

Hvor landsbysamfundene står og er på vej hen – for der findes næppe nogen, der passer fuldkomment til en af kategorierne – vil afsløres ved anvendelse af en analysemodel efter nedenstående principper. Her skal der med det samme slås fast, at en fuldkommen neo-endogen position næppe heller vil være mulig i forhold til vores samfundsmæssige forfatning.

Forskellige tiltag og de lokale kapitaler

Lokale kapitaler	Før-endogene tiltag		Endogene tiltag		Neo-endogene tiltag	
	Indsats	Organisering	Indsats	Organisering	Indsats	Organisering
Human						
Social						
Politisk						
Fysisk						
Økonomisk						

Meningen er, at landsbysamfundet skal finde de vigtigste tiltag og organisering af dem i forbindelse med hver af de lokale kapitaler og et efter et placere tiltagene i skemaet. I forbindelse med hver af kapitalerne kan der være tale om flere så vigtige tiltag, at det ikke er muligt at kære et alene. Da må der for hver kapital kunne oplistes flere, hvor et måske også er endogent grebet an og et andet måske neo-endogent. Ligeledes vil tiltag kunne placeres under flere forskellige kapitaler. Hvad der kan give udslag og føre til bestemmelse af placering er nøjere beskrevet i et senere kapitel.

I princippet viser tyngden af placerede tiltag, hvilken position landsbysamfundets udviklingskapacitet samlet set har, og resten hvor det er på vej hen. Har landsbysamfundet flere eksempler på vigtig indsats af neo-endogen karakter er det inde i den neo-endogene position. Såfremt man i arbejdet fin-

der ud, at der ikke er meget at byde ind med til skemaet, skyldes det sandsynligvis, at landsbysamfundet befinder sig i den før-endogene position.

I processen skal der træffes mange valg og findes viden, som ofte vil bero på kvalificerede skøn. Også af den grund er det vigtigt, at flest mulige i fællesskabet medvirker og i denne sammenhæng er med til at validere materialet. Udefrakommende eksperter kan evt. være med til at kvalificere vurderingerne.

Hvordan opbygger og styrker landsbysamfundene deres udviklingskapacitet?

Ud fra litteraturen og egne erfaringer ved vi, at ejerskab og forankring i fællesskabet er vigtig, såfremt fremme af lokal udviklingskapacitet skal bære frugt. Lokal udviklingskapacitet handler ikke mindst om de faktiske handlinger, hvorfor det er vigtigt, at alle i landsbysamfundet mest muligt er involveret i tilblivelsen af analysen og de kommende indsatser. Ikke mindst er det landsbysamfundets erkendelser, vurderinger af egen kapacitet, og hvad det er parat til, der skal i højsædet.

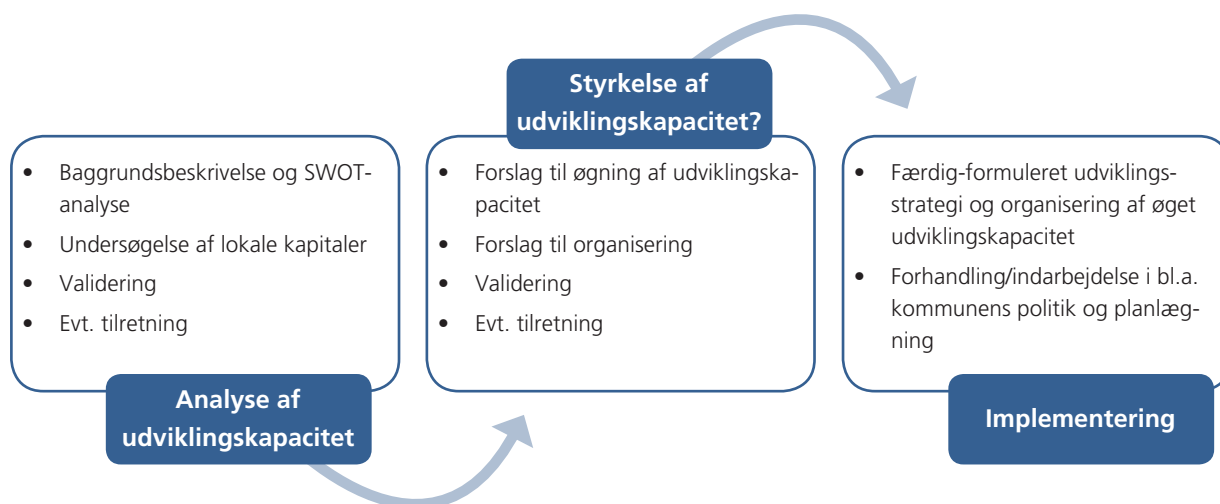
Vi foreslår, at landsbysamfundet tilrettelægger en proces og udpeger en kompetent arbejdsgruppe til at 'lægge bolde op' og med størst mulig deltagelse af hele landsbysamfundet i øvrigt undervejs. I den forbindelse er det vigtigt, at folk med friske øjne (eksempelvis tilflyttere) kommer med.

Der kan blive tale om tre 'produkter':

- Baggrundsbeskrivelse
- Analyse af den lokale udviklingskapacitet
- En strategi for udvikling af kapaciteten

Baggrundsbeskrivelsen skal bruges til at sætte den eksisterende agenda for den lokale udviklingskapacitet, mens analysen af selve den lokale udviklings-

Figur 1. En proces.

kapacitet vil afsløre, hvor landsbysamfundet står kapacitetsmæssigt, og hvad der evt. 'mangler' for at stå bedre – og dermed en indkredsning af rum for kommende indsatser. Udviklingsstrategien skal samle og følge op med forslag til konkrete tiltag med landsbysamfundet som hovedaktør. Men den skal også kunne bruges eksternt og ikke mindst i den kommunale politik og planlægning, f.eks. i tilrettelæggelsen af den kommunale landsbystrategi.

Det er klart, at ikke alle landsbysamfund overhovedet er parat til at dette arbejde, måske fordi de befinder sig i den før-endogene position. Her anbefaler vi, at der fra eksternt hold initieres en proces og tages initiativer, som særligt handler om grundlæggende mobilisering.

Hvordan kan landsbysamfundenes udviklingskapacitet understøttes af systemet?

Med studiets optik handler det om et nyt styringsparadigme, 'local governance', der reelt forudsætter tilpasning af hele systemet, så 'local governance' kan blive styrket og folde sig ud. De store potentialer for landsbyernes udvikling kan næppe forløses med mindre alle de aktører, der har indflydelse på landsbyernes udvikling, samarbejder og er med til at trække, men altså med landsbysamfundene i en mere central rolle end ellers. I dette studie opfattes de dele af systemet, som ikke er landsbysamfundene selv, som hel- og halvoftentlige aktører. Ret beset kunne dog også private aktører som erhvervslivet ('markedet') have fået opmærksomhed.

Her skal vi nævne nogle eksempler på typer af indsatsområder fra hel- og halvoftentlig side med henvisning til en mere udførlig beskrivelse i kapitlet om systemets bidrag.

Vi starter med forslag til, hvad landsbyerne selv kan gøre for at åbne mere op for resten af systemets medvirken, vel vidende at mange landsbysamfund er præget af en kultur og stolthed over 'vi kan selv' og 'det er vi (ikke) vant til'.

Landsbyniveau:

- invitere det 'almindelige systems' aktører (fra kommunalt, regionalt og statsligt niveau) på besøg, lave åben-landsbyarrangementer for og ideworkshops med dem
- etablere og invitere deltagere fra det 'almindelige system' med i et rådgivende udvalg
- være praktiksteder og laboratorier for studerende og andre ressourcepersoner i forbindelse med ideudvikling, undersøgelser, validering osv.
- deltage i kurser i entreprenørskab og landsbyledelse og udvikling af landsbysamfundets kapacitet

Herefter følger forslag til indsatser fra centralstatsligt niveau og ned- eller udefter. Forslagene tager udgangspunkt i det eksisterende på hvert niveau og ikke på mulighed for kædereaktion. I praksis vil gennemførelse af forslag på det centralstatslige niveau sætte sig igennem 'nedad' og derfor kunne gøre

forslag til f.eks. det kommunale niveau irrelevante, men det er der altså ikke taget højde for her.

Statsligt niveau:

- tilføre landdistriktspolitik myndighed og opprioritere politikfeltet på alle områder
- give de lokale samfund mere indflydelse
- forvaltningsmæssigt give rammer for opbygning og fremme af lokal udviklingskapacitet med særligt blik på den neo-endogene tilgang
- etablere en animerende støtteordning til fremme af landsbysamfunds udviklingskapacitet
- kræve indsats til fremme af lokal udviklingskapacitet såfremt landsbysamfundet skal få adgang til støtteordninger
- indarbejde og udvikle undervisningsmaterialer i entreprenørskab, landsbyledelse og i kapacitetsudvikling i uddannelser
- tillade forsøgsprojekter (styrelsesloven) med henblik på udforskning af rækkevidden af landsbyers arbejde med fremme af egen lokal udviklingskapacitet
- understøtte relationer og samarbejdet mellem landsbyer og relevante eksterne (viden)ressourcer/instanser
- indføre og skole forvaltningsansatte (på alle niveauer) til at kunne møde landsbysamfund i deres arbejde med kapacitetsudvikling, bl.a. i form af uddannelse som coaches (se også nedenfor i forbindelse med Erhvervshusene)

Regionalt niveau, herunder regionale erhvervshuse:

- indføre landdistriktspolitik i Regionernes portefølje med særligt blik for fremme af lokal udviklingskapacitet
- opbygge og indarbejde viden og kapacitet i Erhvervshusene til at understøtte landsbysamfundenes arbejde med entreprenørskab og lokal udviklingskapacitet, især med blik for den neo-endogene tilgang
- sammen med relevante parter, f.eks. uddannelsesinstitutioner og kommunerne, at tilbyde kompetenceudvikling og kurser – dels til kvalificering i fremme af lokal udviklingskapacitet af f.eks. kommunalt ansatte eller andre deltagere, der evt. skal kunne fungere som coaches eller lave kommunale landsbystrategier – dels til landsbysamfundene i forbindelse med entreprenørskab og landsbyledelse og udvikling af lokal kapacitet
- sikre og rumme et beredskab af kompetente coaches evt. sammen med kommunerne

Kommunalt niveau (herunder evt. lokal erhvervsfremme):

- opprioritere og sikre sammenhæng i den kommunale landdistriktspolitik, styrke beredskabet ressource- og kompetencemæssigt
- give øget rum for landsbyers indflydelse, bl.a. ved at understøtte den neo-endogene tilgang og evt. mulighed for at overtage relevante kommunale opgaver, hvis landsbysamfundene ser fordele ved det
- motivere alle landsbysamfund til at styrke deres udviklingskapacitet
- kvalificere beredskabet til at understøtte landsbysamfundene i deres ana-

lysearbejde og udformning af strategier for opbygning og fremme af lokal udviklingskapacitet, evt. som coaches

- kvalificere beredskabet til at mobilisere passive landsbysamfund

Offentlige instanser uden for de almindelige forvaltninger (f.eks. uddannelsesinstitutioner):

- deltage i netværk med landsbyaktører og udviklere/ledere i de pågældende instanser og institutioner
- samarbejde om praktikpladser eller 'laboratorier' i landsbyerne for studerende og andre ressourcepersoner
- bidrage med viden og faciliteter f.eks. i udviklingsforløb

Betydelige instanser i udkanten af det almindelige offentlige system (f.eks. interesseorganisationer, store fonde og LAG'er (lokale aktionsgrupper)):

- arbejde for at styrke landsbyernes udviklingskapacitet i den neo-endogene retning
- påvirke politisk og formidle temaet og ovenstående anbefalinger
- finansielt støtte landsbyernes tiltag til fremme af egen udviklingskapacitet
- støtte landsbyerne så de selv kan komme til at lede og drive store, lokale projekter

Ny virksomhed i nedlagt landbrugsbygning. Foto: Hanne Tanvig

3. Teorier, undersøgelser og begreber

I dette kapitel vil vi med udgangspunkt i teorier og tidligere undersøgelser underbygge og udvikle metoder til måling og fremme af lokal udviklingskapacitet i landsbyer.

For at få ideer til, hvordan levedygtige landsbyers udviklingskapacitet kan beskrives og udvikles, må vi trække på flere typer teorier og begreber, som udspringer fra forskellige skoler, ligesom vi finder eksempler på anvendelse i forskellige undersøgelser eller redegørelser.

Med dem søger vi at belyse de to vinkler:

- Landsbyer som steder for udvikling – tyngden lægges på det strukturelle og rumlige
- Skabelse og sikring af udvikling i landsbyer – tyngden lægges på aktioner og aktører

Landsbyer som steder for udvikling

I mange år har der været en løbende diskussion om, hvordan landdistrikter (og landdistriktspolitik) skal defineres, og den er ikke afsluttet. Måske er begrebet landsby lidt enklere at forholde sig til, fordi en landsby dog har et navn og kan afgrænses fysisk eller visuelt, selvom man også diskuterer, hvor mange indbyggere, den kan have for at være en landsby¹⁰.

Regionale udviklingsteorier og – politikker kan heller ikke hjælpe os generelt set, for hvis de ikke ser på enkeltsektors udvikling, f.eks. erhvervsbrancher, anvender de store penselstrøg som opgørelser på f.eks. regioner og landsdele, og når de dykker ned, er det laveste niveau som regel det kommunale niveau dvs. gennemsnittet for en hel kommune. I den fysiske planlægning finder vi heller ikke landsbyer som en afklaret kategori. Her beskrives de som dele af et bymønster eller –hierarki, hvor landsbyer f.eks. kan kaldes lokalbyer, og hvor det er forekomst af typer af funktioner, der bestemmer positionen. Hvad der i øvrigt kendetegner landsbyer er ofte uvist, bortset fra at det som regel sammenkædes med afstande til store byer.

Udvalget for Levedygtige Landsbyer (op ref.) har defineret landsbyer som småbyer på mellem 200 og 1000 indbyggere, men lægger sig ikke fast og nævner 'landområder' i sammenhæng med landsbyer flere steder i rapporten.

Som tidligere refereret skelner de mellem:

1. Selvbærende område
2. Udfordret område

¹⁰ Det var nemmere, dengang landdistrikter var landbrugssamfundets revir og landsbyer 'blot' deres steder for service eller følgehverv sammen med bosætning.

3. Stærkt udfordret område og

4. Rekonstruktionsområde

Indplaceringen afhænger af en række kriterier eller indikatorer¹¹. Herimellem findes så ikke faktorer, der siger noget om landsbyernes egen indsats og kapacitet til samme.

Det forhold søges til gengæld opvejet i en metodevejledning, som er et bud på udmøntning af udvalgets forslag og efterfølgende lovgivning om udarbejdelse af kommunale landsbystrategier (Realdania, 2020).

Udvalgets såkaldte trappetrinsmodel suppleres heri med fire typologier for civilsamfundenes styrke:

- Et stille civilsamfund
- De mindre aktive civilsamfund
- De aktive civilsamfund
- De meget aktive civilsamfund

Kriterierne for indplacering er: fællesskab og frivillighed, foreninger og formelle organiseringer, lokalsamfundsorienterede virksomheder, samarbejdskultur og faciliteter i landsbyen. De skal belyses på baggrund af et spørgeskema til landsbyråd o.l. eller en kommunal landsbykonsulent om, hvordan man vurderer landsbyen ift. kriterierne.

Selvom landsbyer nu både af udvalget og metodevejledningen fra Realdania opfattes som mere end 'objektive' led i et bymønster eller -hierarki, gives der ikke svar på, hvorfor der skal foretages de (fire) kategoriseringer. Der gives heller ikke mulighed eller indikatorer for, at landsbyerne skal kunne udvikle sig væk fra den tildelte kategori. Der peges dog på, at strategierne skal indeholde forslag til anvendelse af kommunens planlægningsværktøjer og de almindelige støtteordninger som midler i forhold til de forskellige kategorier. Men lokal egendynamik og iboende forandringsproces er der altså ikke lagt op til.

Dette kan hænge sammen med det anvendte perspektiv, der synes at holde landsbyerne fast omkring det lokale (fritids)liv og ikke opfatter, at landsbyerne selv sprænger rammer eller tilstræber forandring af deres positioner. Vi skal ikke gå nærmere ind i materialet, men nævne nogle enkelte eksempler, som er relevante ift. begge kilder: Kategorisering af landsbyer sker i forhold til andre landsbyer inden for samme kommune – dvs. kommunen alene er bagtæppet og 'spillebanen' – og at der derfor ikke lægges op til, at landsbysamfundene kan være præget af samspil med verdenen udenfor. At køretidsafstande tildeles betydning men f.eks. ikke forekomst af lokale, innovative mikroerhverv baseret på IT. Det indikerer, at landsbyer ses som bosteder med stor pendlingsaktivitet, og at den nye tidsalders erhvervsudvikling og logistik ikke indgår i forståelsen. Der ses på landsbysamarbejde og om

¹¹ Geografiske og demografiske data på tværs af kommunen, således: Afstand til skoler, afstand til dagligvareindkøb, afstand til regionalt jobmarked, boligpriser, naturkvaliteter, demografisk sammensætning, befolkningsudvikling, digital infrastruktur, kollektiv transport og lokalt jobmarked. Geografiske og demografiske data på landsbyniveau: Ændring i befolkningstal, skoler og dagligvarebutikker, den enkelte landsbys tilstand.

der er aktive landsbyråd o.l., men ikke på hvad de faktisk gør og gerne vil gøre, herunder deres formelle styrke eller mulighed for evt. at kunne påtage sig opgaver, som rækker ud over det 'normale' for et fritidsaktivt civilsamfund.

Til trods for differentieringen mangler vi fortsat noget til forståelse af 'landsby' som et (særligt) sted og et led i samfundsmæssig dynamik, hvor det også er muligt, at roller og virkemidler rækker ud over kommunernes planlægning og de kendte støtteordninger. For at komme tættere på en forståelse, slår vi nogle teoretiske strenge an, der tilsammen siger, at det lokale, mikroniveauet, har fået stor betydning i den globale udvikling og vice versa, og dermed at lokal udvikling kan finde sted uafhængigt af og uden for f.eks. kommunale eller andre administrativt givne rammer.

At mikroniveauet (her landsbyer) alene er led i et horisontalt fungerende rum, f.eks. at landsbyens situation er givet inden for rammerne af den kommune, den ligger i, eller f.eks. af de såkaldte arbejdskraftoplunde, modsiges af Castells (1996). Han introducerede begrebet 'netværkssamfundet', hvor der er tale om to slags rum med hver sine netværk, hhv. 'stedernes rum' og 'strømmenes rum'. 'Stedernes rum' henviser til det lokale, fysiske sted, mens 'strømmenes rum' består af netværk i den globale verden, hvor f.eks. viden og økonomi distribueres. Kernen er, at steder kan blive forbigået og glemt, hvis man derfra ikke aktivt deltager i og griber ud efter og udnytter de muligheder, der er i 'strømmenes rum'.

Andre har tilsvarende fokus på samspil mellem 'place' (stedet) og 'space' (rummet), f.eks. Johnstone & Lionais (2004); Shucksmith (op ref.) og dermed at udvikling af 'place' forudsætter træk på ressourcer fra 'space'. 'Place' kan beskrives som et lokalt afgrænset, fysisk rum (med tværgående, horisontale relationer), og 'space' som et rum med adgang til økonomi, viden og magt gennem vertikale relationer, der oftest også er virtuelle. Ikke alle 'places' er dog stærke nok til at trække på ressourcer i 'space'. Som det følgende lægger op til, beror det på styrken og anvendelsen af de forskellige lokale kapitaler i det rumlige perspektiv.

Terluin (Terluin, 2003) undersøgte regioner med forskellig udvikling – nogle i vækst, andre det modsatte – men hun kunne ikke forklare forskellene med almindelige mål for regional udvikling, f.eks. indkomst, afstand til by, infrastruktur mm., og pegede på andre muligheden af andre udviklingsfaktorer. Sådanne kunne f.eks. handle om processer på mikroniveau. Det var også, hvad f.eks. Bryden et al. (2001) fandt. De fandt store forskelle på udvikling på mikroniveau, som kunne forklares med såkaldt u håndgribelige faktorer som f.eks. social kapital og lokal kultur¹².

Svendsen & Sørensen (2007) har systematiseret dette og er gået et skridt videre.

¹² Blandt eksempler er Gnosjö i Sverige, der blomstrede som følge af en særlig 'Gnosjö-spirit' eller smittende iværksætterånd (Wigren, 2003). I mange år har betydningen af 'social kapital' for regional udvikling haft opmærksomhed, hvilket f.eks. Putnam (2000) har skabt opmærksomhed overfor. I disse og flere nedenstående refererede studier er der flere typer 'intangible' kapitaler i spil.

De bruger Bourdieus terminologi (Bourdieu, 1986) og skelner mellem håndgribelige og uhåndgribelige kapitaler, og finder syv forskellige.

De håndgribelige:

1. Fysisk
2. Naturmæssig
3. Økonomisk

De uhåndgribelige:

4. Human
5. Social
6. Organisatorisk
7. Kulturel kapital

De viser ligeledes, at uhåndgribelige kapitaler har forklaringskraft på forskelle i lokalområdets udvikling, som i deres tilfælde kunne konstateres i to nordvestjyske lokalsamfund. Med henvisning til Bourdieu gør de desuden opmærksom på, at det ikke er et spørgsmål om, at én kapital er mere vigtig end andre. Desuden understreger de, at det også er vigtigt, om og hvorledes de uhåndgribelige kapitaler måtte bruges til at aktivere de håndgribelige kapitaler.

Landsbyers udvikling bestemmes altså af forekomst og brug af lokale kapitaler og dermed også om relationer. Det kan støttes af Woods (2011), der i et historisk perspektiv udlægger begrebet 'rurality' og konkluderer, at 'rurality' ikke længere entydigt kan hæftes på områder i samfundet med egen ret og logik som i landbrugssamfundet, men at 'rural development' nærmere afhænger af 'relational rurals'. At det dog fortsat er 'rural', må dog antages at hænge sammen med 'særlig betydning af den naturmæssige kapital', jf. Sørensen & Svendsen (op ref.).

Alt i alt har vi fået baggrund for at erklære, at det ikke giver mening at opfatte landsbyer som en fast, objektiv og analytisk kategori, eller bare se dem som 'småbyer' og i øvrigt afskære dem fra at besidde egendynamik. Når landsbyer som begreb også fortsat bruges og trives må det være fordi, der desuden er noget særligt ved dem. Udover at den naturmæssige kapital kan gøre forskellen, forekommer det oplagt, at det er de historiske og kulturelle rødder, muligheden for overskuelighed, identitet¹³ og at gøre noget selv i en ellers hypermobil hverdag. Det må anses for at være drivkraften i den 'place'-bestemte dynamik i det ellers globale rum.

Skabelse og sikring af udvikling i landsbyer

I megen ny forskning peges på, at styring af udvikling forskydes fra at være 'government' (system)- til 'governance' (aktion)-betinget, se f.eks. Sørensen & Torfing (2005). Groft forenklet er det forskellen på, om udviklingen er

¹³ Jf. begrebet 'place-attachment' i forskellige kilder, f.eks. Scanell & Gifford (2010).

styret af et system eller ej. Forskydningen skyldes globaliseringen, der bevirker, at udvikling ikke kan isoleres til at foregå og styres inden for et fysisk rum som f.eks. nationalstaten, en region eller en kommune. I en 'government'-styret udvikling er politik og forvaltning desuden formuleret og udøvet 'top down' og udmøntet gennem et hierarkisk system, hvor landdistrikter må opfattes som det nederste og yderste led. Modsat, i den 'governance'-styrede udvikling, tillægges 'local governance' betydning – at indsatser skal formuleres og gennemføres lokalt og nedefra ('bottom up'). Med den sidste optik gives landsbyerne altså en rolle som aktør^{14, 15}.

Betydningen af 'bottom up' har været anvendt i landdistriktsforskning og støtteordninger i mange år, og af OECD f.eks. fået betegnelsen 'The New Rural Paradigm' (OECD, op ref.). 'The New Rural Paradigm' handler f.eks. om, at det ikke længere er strømme omkring landbruget, der er afgørende for landdistriktsudvikling, men territorielt funderede 'bottom up' aktiviteter.

Dette kan lede frem til et sociologisk analyseapparat, hvor man skelner mellem struktur og aktør, og ser en mulig dynamik resulterende i restrukturering eller revalorisering (ny værdiskabelse) af strukturen¹⁶. Vi kan bruge det til at opfatte landsbyudvikling som et resultat af en *struktur* – her er landsby et lokalt rum eller sted med forskellige kapitaler – der påvirkes eller udvikles gennem *aktion/aktør* – i en rumlig kontekst med skabelse af merværdi til følge.

Analyser af dialektik mellem struktur og aktør i en rural kontekst arbejder bl.a. Anderson (2000); Jack & Anderson (2002) med. De har undersøgt, hvorledes entreprenører kan revitalisere og rekonstruere ellers efterladte steder ved aktivering af såkaldte 'stedbundne' værdier, som typisk var dem, som folk levede af førhen. De nye entreprenører **på stedet**, der typisk er ressourcestærke tilflyttere med viden og globale netværk, evner at markedsføre og –føre dem i en ny version i det globale rum ('place'- 'space'), til fordel for dem selv og det omgivende lokalsamfund^{17, 18}. Anderson kalder det 'the peripheral mode of entrepreneurship'.

¹⁴ Om end den pågældende litteratur ikke ser på landsbyniveauet men på kommunerne i samarbejde med andre på aktørsiden.

¹⁵ Indenfor 'governance'-skolen peges desuden på nye organiseringer f.eks. benævnt partnerskaber og netværksstyring (Sørensen & Torfing (op ref.), eller social innovation/co-creation/co-production/samskabelse (beskrevet i f.eks. Sorrentino, Sicilia & Howlett, (2018)). Typisk er der tale om ad hoc organiseringer til løsning af konkrete opgaver med sammensætning af forskellige for opgaven relevante parter. I den offentlige værktøjskasse og i mange kredse i det hele taget er netop 'samskabelse' blevet et hverdagsbegreb. Her finder vi det tankevækkende, at forfatterne så må finde grænser for civilsamfundets selvstændige formåen i 'local governance'.

¹⁶ Samspillet kan selvfølgelig også indebære det modsatte i form af underminering af strukturen.

¹⁷ Hertil skal bemærkes at herlighederne kan rumme 'intangible' elementer f.eks. indlejret viden og lokal kultur på i relation til de 'tangible' elementer.

¹⁸ Generelt fylder forskning indenfor entrepreneurship ikke meget på landdistriktsarenaen. 'Community entrepreneurship' er ellers et kendt begreb i udlandet, se f.eks. Fortunato & Alter (2018).

Engagerede landsbyfolk. Foto: Hanne Tanvig

I anden litteratur kan man finde samme mekanismer: at aktiveringen af særligt stedlige værdier gennem et tilpasset entreprenørskab koblet med globale relationer kan skabe nye lokale dynamikker og udvikling i lokalsamfundet. Heilbrunn (2010); Johnstone & Lionais (op ref.) ser de sammenhænge som betingelse for ny udvikling i ellers afmattede lokalsamfund ('depleted communities'): entreprenører, som kan være lokalsamfundene og ikke alene business man ('community'), bruger stedlige værdier og opbygning af 'place-space'-relationer til genskabelse af lokaløkonomisk aktivitet.

De samme mekanismer beskrives af f.eks. Anderson & Gaddefors (2016); Bensemann, Warren & Anderson (2018); Korsgaard, Müller & Tanvig (2015); Tanvig (2012b). Sidstnævnte sondrer desuden mellem 'rural entrepreneurship' som er stedligt forankret og tilpasset og 'entrepreneurship in the rural', hvor aktiviteten ikke er særligt præget af stedet. F.eks. er der ikke stor forskel på tømrervirksomheder, hvad enten de har adresse i en landsby eller i en større by, mens en producent af et lokalt kvalitetsprodukt i høj grad er afhængig af og helst direkte skal kunne forbindes med stedet med de pågældende råvarer.

Gennemgående træk er, at aktørerne genfinder og sætter de stedbundne værdier i spil på det globale marked og kan gøre det, fordi de til forskel fra de oprindelige lokale har ny viden, andre erfaringer og netværk udadtil. Derfor finder ovennævnte også en sammenhæng mellem nyt entreprenørskab og nye kompetencer i lokalsamfundet f.eks. som følge af tilflytning. I det hele taget viser undersøgelser, at tilflyttere ofte initierer nye initiativer i lokalsamfundet, være sig erhvervsmæssige eller ej, se f.eks. Tanvig (op ref.).

At aktørsiden skal kunne agere i såvel 'place' som 'space' viser Ray (Ray, 1999; 2006). Som en af de første pegede han på, at mantraet for landdistriktsudvikling i brede kredse – nemlig at udviklingen skal skabes indefra eller nedefra (endogent) – er for enøjlet. Der skal også være et blik for, at rammerne for udviklingen er eksogent bestemt eller bestemt oppe- og udefra. Han introducerede i stedet begrebet 'neo-endogen' som udtryk for en kobling mellem de to perspektiver. Fra lokalt hold skal man kunne optimere sine ressourcer (endogent) og i processen tiltrække og omsætte eksogent forekommende ressourcer som f.eks. viden, økonomi og magt i udviklingsarbejdet. Som Copus et. al (2011) bl.a. konkluderer: succesfuld indsats afhænger af 'the locals' ability to hold down the global' (de lokales evner til succes med at trække ressourcer fra det globale rum ned til sig)¹⁹.

At ikke alle landsbysamfund er i den position eller i stand til selv at træde i karakter, har Bock (op ref.) understreget. Hun finder, at der bør tilføjes et begreb, nexogen, som udtryk for, at der udefra skal tages initiativ i tilfælde, hvor opgaverne er for omfattende for lokalsamfund at tage initiativ til eller selv varetage. Vi anerkender dette, se senere, men i forhold til opbygning af lokal udviklingskapacitet, må det betragtes som en kickstart, at der skal tages initiativ udefra.

Ovenstående kalder på begrebet 'lokal institutionel kapacitet'. Vi har tidligere henvist til Svendsen & Sørensen (op ref.), der analytisk set spalter et lokalsamfund op i syv kapitaler; nogle håndgribelige og andre uhåndgribelige. De uhåndgribelige er tæt på, hvad klassikere omkring 'institutionel kapacitet' også har fokus på.

F.eks. indkredser Healey, de Magalhaes & Madanipour (1999) tre kapitaler som vigtige, nemlig:

- Intellektuel kapital/viden
- Social kapital/netværk
- Politisk kapital/mobiliseringsevne

Dem har Thuesen & Rasmussen (2015) bearbejdet og anvendt i en undersøgelse af forskellige 'lokalsamfunds bæreevne' og kapaciteter til at indgå i 'co-production' med kommuner: 1. Den lokale viden, der er til stede i et område. Både den, som knytter sig til uddannelse og den mere skjulte, som kan knytte sig til lokalområdets særlige kvaliteter historisk, kulturelt osv. 2. Et lokalområdes evne til at skabe stærke relationer mellem beboerne i et område, og 3. Evnen til at gribe og opretholde de muligheder som kommer og kan handle aktivt for udvikling af lokale kvaliteter og fange ekstern opmærksomhed og ressourcer. Hvor de to først-refererede indikatorer ikke har et rumligt perspektiv, har det sidstnævnte til gengæld²⁰.

At der er tale om flere dimensioner i 'institutionel kapacitet' understreges af

¹⁹ Dermed antydes, at mange af de almindelige lokale aktiviteter eller projekter ikke kan komme i betragtning.

²⁰ Også Shucksmith (op ref.) sætter de klassiske begreber om 'lokal institutionel kapacitet' i sammenhæng med rumlige interaktioner.

det forhold, at selvom landsbysamfund er aktive f.eks. med et omfattende foreningsliv, er det ikke automatisk udtryk for udvikling af landsbyen. Her er det nærliggende at spørge til den politiske kapital og med det tidligere in mente, om lokalsamfundets aktiviteter har rumlige udviklingsperspektiver.

Når den sociale kapital tilsyneladende står stærkt, kan en forklaring være, at de aktive primært er 'hverdagsmagere' (se bl.a. Agger (2005); Bang & Hansen (2005); Sørensen & Bang (1999)). Her rører vi ved en kulturel²¹ faktor, som indebærer at folks frivillige aktiviteter handlet om det, de umiddelbart kan se sig selv i, og som er uforpligtende og oftest af midlertidig art. At forholde sig til strategisk orienteret udvikling, som især den neo-endogene tilgang forudsætter, kan derfor ligge fjernt for mange. Når vi i det hele taget oplever en tendens i tiden præget af individualitet og flygtighed i fællesskabers måder at være på, kan det være udtryk for det samme, men noget tyder dog på, at det er mest udtalt i større bysamfund. F.eks. har Svendsen, Sørensen & Jensen (2011) vist, at der ganske vist er relativt små forskelle på 'omfanget' af social kapital mellem land og by, men at karakteren af deltagelse og folks aktivitetsniveau er forskelligt. I byen er karakteren mere båret af personlige interesser, mens den enkeltes aktivitetsniveau i fællesskaber er højere på landet²². En undersøgelse af livskvalitet på landet peger på mekanismer, som handler om 'det nære', 'at skabe noget selv', og at der er 'mødesteder'²³.

Ophavsfolkene til begrebet 'hverdagsmageri' ser imidlertid også en samtidig tendens til eliteaktivisme, forstået som at få, mere professionelle aktører tager teten uden forbindelse til resten af lokalsamfundet²⁴. Den latente risiko for elitisme, eksklusion eller udskilningsløb kan betyde, at succes med gøremålene begrænses, idet evt. resultater af eliteaktivisternes mere strategiske tilgang ikke kan forankres²⁵. Vender vi tilbage til forskningen inden for entreprenørskab med en rural tilgang (op ref.), har forfatterne også inden for det fagfelt påpeget, at succes for udefrakommende entreprenører (som kan opleves som en elite ift. mange lokale beboere) afhænger af deres evne til at opnå lokal forankring. Det svarer til iagttagelsen af landsbyers organisering (Tanvig, Andersen & Bech (op ref.), hvor det ofte er tilflyttere, som tænker strategisk og tager udviklingskasketten på, mens 'lokale' i højere grad interesserer sig for driftsopgaver. Når et godt samarbejde kan opnås, er det en effektiv cocktail.

²¹ 'Kulturkapital' er heri ikke behandlet som en selvstændig kapital på lige fod med de øvrige lokale kapitaler, men som de anvendte gør, nemlig som et overbegreb for flere af de øvrige kapitaler. Se også senere.

²² Man kan gisne om årsager, hvor en dog synes nærliggende, nemlig at der er et større og i takt med centraliseringen et voksende behov for at løfte i fællesskab for at sikre de daglige fornødenheder og hverdagslivet på landet end i byerne.

²³ <https://realdania.dk/nyheder/2020/05/det-naere-giver-livskvalitet-paa-landet-tilsvarende>.

²⁴ Se i øvrigt Thuesen (2009) der har fundet tendens til elitisme i forbindelse med sammensætningen af lokale aktionsgrupper.

²⁵ Bensemann, Warren & Anderson (op ref.) ser samme risiko i forbindelse med forsøg på ny erhvervsaktivitet i et i øvrigt afmattet lokalsamfund. De anser, at succes med etablering af ny erhvervsaktivitet vil afhænge af legitimitet og altså samarbejde med hele lokalsamfundet.

Hvordan risici for udskilning kan overkommes og et godt samarbejde kan opnås har bl.a. Tanvig et bud på (Tanvig 2012b;2015).

Det kan foregå efter en tre-trinsmodel:

1. Mobilisering
2. Modning
3. Professionalisering

De to første trin handler om en uformel til gradvis formel opbygning af en lokal kapacitet omkring 'place', hvor 'hverdags- og eliteaktivisme' skal kunne gå hånd i hånd. Mens det tredje trin har kapacitet til og karakter af at inddrage 'space- relationer' og i høj grad fordrer eliteaktivisme, men i sammenhæng med de to første trin og dermed samarbejde med i princippet alle deltagerne i lokalsamfundet. Udfoldet 'lokal strategisk kapacitet'²⁶ forudsætter, at tre trin er intakte og fortsat velfungerende – eller med Rays begreber (op ref.), at den neo-endogene position ('place-space') forudsætter en velfungerende endogen position ('place').

I praksis er det dog ikke så enkelt endda, for samme studier viser, at det er svært af komme op ad trappen, også fordi mange borgere intuitivt er imod det²⁷. Landsbykulturen nu om dage er præget af en høj grad af spontanitet og et frivillighedsprincip, der ikke uden videre klinger godt sammen med opbygning af en lokal udviklingskapacitet baseret på organisering af civilsamfund²⁸. Et voksende antal eksempler på landsbysamfund, som tager større opgaver end tidligere og i den proces skifter ham, se f.eks. Olsen (op ref.), viser dog, at vi er på rette vej. I den proces skifter de netop ham, fordi de som civilsamfund bevæger sig ind på territorier og tager opgaver op, der ellers anses for at være markedets eller statens, og gør sig i stand til at løfte de opgaver.

I de næste kapitler vil vi bearbejde teorierne og begreberne samt vise eksempler på hvordan landsbyernes udviklingskapacitet kan beskrives og udvikles i praksis.

Opsamling

- Teorierne giver landsbyerne store potentialer for at være eller blive levedygtige, såfremt 'local governance' slippes løs, og landsbyernes udviklingskapacitet kommer i fokus.

²⁶ Et andet ord for 'institutionel kapacitet'.

²⁷ Dette skyldes antageligt, at kultur og systemet i det hele taget, herunder vores landdistriktspolitik og støtteformer, er gearret til at landsbyudvikling som underordnet af den store udvikling andetsteds. Fritid, frivillighed, samvær, 'det gode liv' står derfor mest centralt som redskaber i landsbyudvikling, jf. tyngden i diverse støtteordninger til landsbyprojekter og f.eks. at organiseringen af en kommunal landdistriktspolitik er frivillig, beskeden i ressourceanvendelse og ofte henhørende under fritids- og kulturforvaltninger (Hedetoft & Broegaard (2020); Tanvig, Andersen & Bech (2016).

²⁸ Udvalget for Levedygtige Landsbyer har heller ikke lagt op til andet.

- Lokal udviklingskapacitet i landsbyer handler om aktivering af forskellige lokale kapitaler i et rumligt perspektiv – endogent/neo-endogent. At kunne agere neo-endogent er et optimum, men kræver overvindelser og er betinget af væsentlige ændringer, herunder organisatorisk.
- Der er fare for eksklusion og elitisme og dermed erosion af udviklingskapaciteten undervejs – hvilket skal afpareres gennem måden at organisere på.

4. Analyse af landsbysamfunds udviklingskapacitet

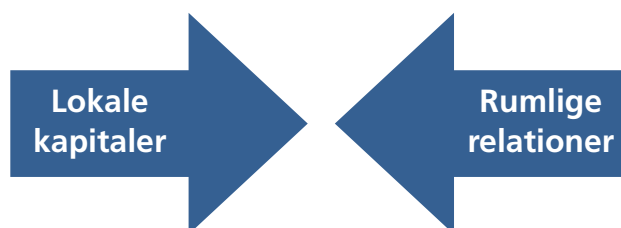
Begreber og definitioner

Begreberne fra tidligere skal bearbejdes i det følgende, så de kan anvendes til at kortlægge den lokale udviklingskapacitet og styrkelse af den. Vi har fundet, at to begreber er særligt centrale: 'lokale kapitaler' og 'rumlige relationer':

Lokale kapitaler af direkte relevans udgøres af hhv. human, social og politisk kapital. Men fysisk og økonomisk kapital kan desuden få relevans, nemlig når de eksplicit bruges til at styrke de tre førstnævnte.

Rumlige relationer handler om, hvordan kapitalerne bruges i forhold til place= lokalsamfundet på det sted og space=rummet udenfor. Det forstår vi som landsbysamfunds måder at bruge de lokale kapitaler på i forhold til omverdenen. Her skelner vi mellem forstadiet til a. en endogen tilgang, svarende til en manglende eller vag indsats i det hele taget, b. en endogen tilgang svarende til, at kapitalerne bruges og relationerne især knyttes internt og uden en målrettet og faktisk inddragelse af betydningsfulde eksterne ressourcer (hentet ude i rummet), og c. en neo-endogen tilgang svarende til, der arbejdes målrettet med og sker en og faktisk inddragelse af sådanne eksterne ressourcer²⁹.

Den lokale udviklingskapacitet skal mediere mellem de to perspektiver og styrke sig selv derved.

Figur 2. Princip.

Først tager vi fat om de forskellige lokale kapitaler af relevans for lokal udviklingskapacitet, hvor vi indsnævrer dem til tre direkte: human, social og politisk kapital. Vi gør det desuden muligt at medtage fysisk og økonomisk kapital, såfremt de eksplicit bruges til at fremme de tre førstnævnte. En selvstændig kulturel kapital findes ikke i opstillingen, fordi vi anser en sådan for at være indlejret i og ligge på tværs af eller over flere af de øvrige, jf. tidligere.

²⁹ Betydningsfulde ressourcer kan f.eks. være viden, magt, penge, vel at mærke brugt til at styrke udviklingskapaciteten og ikke alt muligt andet.

I forhold til tidligere referencer forenkler vi desuden ved at slå f.eks. fysisk og naturmæssig kapital sammen i form af fysisk kapital.

Særligt politisk kapital vil afspejle den lokale udviklingskapacitet i både indsats og organisering, hvorfor politisk kapital kan gøre sig gældende på begge akser som i det følgende skema: eksplicit og direkte som selvstændig kapital og implicit eller indirekte ifm. aktivering af de enkelte kapitaler. Fremover er det den eksplicite og institutionaliserede, vi rubricerer som en selvstændig politisk kapital, mens den indirekte version vil fremgå i forbindelse med aktør/organisering ud for de øvrige kapitaler.

Det giver flg. liste over relevante, lokale kapitaler, som vi i forlængelse af vores kilder og et ønske om forenkling har valgt at definere som nedenstående:

De forskellige lokale kapitaler og umiddelbare definitioner.

Lokale kapitaler	Umiddelbare definitioner	Betydning for lokal udviklingskapacitet
Human	Demografi, viden, kompetencer	Direkte
Social	Relationer mellem mennesker, samvær	Direkte
Politisk	Organisering (tværgående) og relationer	Direkte
Fysisk	Særlig natur, andre fysiske ressourcer	Hvis brugt til at styrke human, social eller politisk kapital
Økonomisk	Fælles funktioner og ordninger	Hvis brugt til at styrke human, social eller politisk kapital

Herefter vender vi os imod det rumlige perspektiv bag landsbysamfunds måder at bruge de lokale kapitaler på.

De forskellige positioner.

Tre trin	Kendetegn
Før-endogen position (forstadiet)	Visse aktiviteter men ikke med tydelig adresse til fremme af lokal udviklingskapacitet
Den endogene position	Lokale initiativer til sikring og fremme af lokal udviklingskapacitet baseret på 'place-relationer', svarende til mobiliserings- og modningstrin (jf. tidligere)
Den neo-endogene position	Lokale initiativer til sikring og fremme af lokal udviklingskapacitet baseret på 'place-space'-relationer, svarende til professionaliseringstrinnet (jf. tidligere)

I virkeligheden vil grænserne være flydende, og der vil altid være bevægelse, alene fordi samfundsudvikling ikke er stationær, og der kommer nye impulser udefra. Der vil desuden registreres tiltag på det endogene trin samtidigt med aktivitet på det neo-endogene trin. En udfoldet neo-endogen praksis vil næppe kunne blive bæredygtig, uden praktisering af den endogene tilgang, ikke mindst for at kunne blive forankret jf. tidligere. Ligeledes vil de trin fortsat kunne konsolideres, og der vil altid være tale om en proces.

Fra tidligere ved vi, at der er sammenhæng mellem brugen eller aktiveringen af de forskellige lokale kapitaler på forskellige måder og på organiseringsformen (Tanvig & Andersen & Bech (op ref.)). Umiddelbart vil organiseringsgraden eller formalisering af relationer således være utydelig eller fraværende på forstadiet, og formalisering synes svagere forekommende og også mindre nødvendig i den endogene end i den neo-endogene tilgang. I den endogene tilgang er det mere oplagt at anvende almennyttige principper som mange af de eksisterende landsbyorganiseringer også gør. Men den neo-endogene tilgang vil skulle sikres på en juridisk/økonomisk platform, der kan og må for-

valte ressourcer og ansvar af betydning, f.eks. i forbindelse med udvikling af erhverv eller overtagelse/overdragelse af ellers eksterne større funktioner. Det kunne f.eks. være opgaver fra kommunerne. I så fald forekommer en kombination af forskellige organiseringstyper relevant som f.eks. en tværgående paraplyforening, der har tætte bånd til et ApS.

Her skal det slås fast, at tiltag med bevillinger fra f.eks. puljer og fonde ikke anses for neo-endogene med mindre de har et islæt af strukturel forandring og derfor direkte vedrører fremme af lokal udviklingskapacitet.

En analyse som den foreslåede arbejder på organisationsniveau og vil af diskretionshensyn ikke egne sig til at afdække identificerbare enkeltpersoners eller evt. virksomheders bidrag og roller. Ikke desto mindre siger teorier og undersøgelser fra tidligere også, at der ofte kan blive tale om udfordringer, som knytter sig til enkeltpersoners virke, jf. begreberne eliteaktivisme og risiko for udskilningsløb.

Tilsvarende kan vi ikke bevæge os ud i svar på spørgsmål om effekter og f.eks. om nogle får mere udbytte end andre af det hele. I så fald skulle en anden og langt mere omfattende analyse tilrettelægges. Til gengæld vil spørgsmål til dels kunne imødekomme et behov for viden om legitimitet, demokrati og bred forankring. Er der f.eks. bred deltagelse i og/eller opbakning til udviklingsarbejdet i processen?

Præcisering af begreber

Lokal udviklingskapacitet = lokalsamfundets evner og organisering til at skabe og sikre udvikling i landsbyen (institutionel kapacitet).

Lokale kapitaler = de faktorer eller forhold, som institutionel kapacitet består af (human, social og politisk kapital) eller som lokalsamfundet eksplicit bruger til at styrke de tre (fysisk, økonomisk kapital).

Organiseringer = landsbyorganiseringer i form af grupper, foreninger eller andre organisationer, der har udvikling af landsbyfællesskabet for øje, altså ikke private eller med eget-formål f.eks. i form af en forretning, eller enkeltformål som i mange foreninger, f.eks. idræt.

Et forstadium til det endogene betegnet som *før-endogen* = aktiviteter men ingen med adresse til styrkelse af lokal udviklingskapacitet.

Endogen = lokalsamfundets tiltag til styrkelse af udviklingskapaciteten uden målrettet at op-søge og direkte omsætte eksogene ressourcer.

Neo-endogen = lokalsamfundets målrettede tiltag for at tiltrække og implementere eksterne ressourcer til styrkelse af dets udviklingskapacitet. (Det endogene fundament er samtidigt velfungerende).

Nexogen = udefrakommende hjælp til kickstart, dvs. grundlæggende mobilisering af lokalsamfundet (dette er en tilgang, som kan være en forudsætning for det før-endogene afsæt

Tiltag = konkrete aktiviteter eller projekter

Position = der hvor tyngden af tiltag er størst. Hvis der er flere tiltag af neo-endogen karakter befinder landsbysamfundet sig inde i en neo-endogen position

Yderligere operationalisering

I analyserammen nedenfor repræsenterer den ene akse de lokale kapitaler, mens den anden akse viser de tre trin, som aktiviteterne kan være på set ud fra det rumlige perspektiv.

Analyseskema.

Lokale kapitaler	Rumligt perspektiv – indsats og organisering					
	Før-endogen		Endogen		Neo-endogen	
Human	A	a	B	b	C	c
Social	A	a	B	b	C	c
Politisk	A	a	B	b	C	c
Fysisk	A	a	B	b	C	c
Økonomisk	A	a	B	b	C	c

A , B eller C = Indsats, a, b eller c = Indsatsens organisering.

Anvendelse af skemaet

Når skemaet anvendes, skal der arbejdes systematisk og præcist for at opnå retvisende og anvendelige konklusioner. Der vil utvivlsomt være usikkerhed om, hvilket felt en indsats skal placeres i, fordi flere kapitaler kan være i spil i forbindelse med den lokale indsats, ligesom indsatsen udvikler sig. Da skal der i givet fald fokuseres på det mest betydningsfulde og status her og nu. Og det er hvad landsbysamfundets repræsentanter faktisk gør og bruger kræfter på i forhold til de enkelte kapitaler, og ikke hvordan man tror eller ønsker, det vil virke og hænge sammen.

De fleste landsbysamfund har antageligt mange projekter og aktiviteter i gang, som ikke rigtigt passer ind og vil måske være tilbøjelige til at placere dem som før-endogene eller evt. som endogene, også fordi man i kampens hede kan glemme, at analysen alene skal have øje for lokal udviklingskapacitet og ikke alt det, der arbejdes med i lokalsamfundet i øvrigt. Det er altså alene aktiviteter, der har til formål at styrke human, social eller politisk kapital, som skal med. Er det små og vage aktiviteter, der dog synes at kunne vedrøre styrkelse af udviklingskapaciteten, taler vi om en før-endogen tilgang. Har indsatserne tydelige formål om at fremme lokal udviklingskapacitet, altså styrkelse af human, social eller politisk kapital evt. i sammenhæng med styrkelse af den fysiske eller økonomiske kapital, er det den endogene eller neo-endogene tilgang, som kan gælde.

Rækkefølgen er ikke afgørende, men det vil sikkert findes naturligt at starte ovenfra som i skemaet og for hver kapital finde indsats, der måtte passe ind og kan beskrives som analysemetoden lægger op til. Man skal prøve sig frem, sikkert blive i tvivl om indplacering i starten og skulle justere eller ændre undervejs. Når nogle indsats dækker over flere kapitaler på én gang, skal man vælge den kapital og dermed det felt, man finder mest betegnende for indsatsen.

I forbindelse med de enkelte tiltag skal organiseringen eller 'hvem' – i egenkab af være f.eks. den ansvarlige gruppe, lokalråd, landsbyforening eller anden lokal instans – også registreres. Det handler ikke om enkeltpersoner, jf.

tidligere, men om aktører/organiseringer, der arbejder for eller repræsenterer fællesskabet. Den del af analysen vil i sig selv kunne bestyrke forskellen på en før-endogen, en endogen eller en neo-endogen position, se senere.

Hovedemner og -spørgsmål

Skemaet leder til hovedemner og oplagte spørgsmål som vist i nedenfor.

Human kapital

Særligt relevante faktorer eller forhold f.eks. demografi, uddannelser, arbejdsstyrke?

Hvad gør landsbysamfundet for at udvikle den eksisterende lokale humane kapital? Og i forhold til omverdenen?

- Før-endogen – f.eks. har en læseklub og en foreningsforening
- Endogen – f.eks. opbygger og formidler viden/afholder kurser o.l., har hjemmeside og FaceBook-side med lokale nyheder ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. landsbyforening, anden lokal organisering)
- Neo- endogen – f.eks. tiltrækker human kapital UDEFRA ved at opsøge og inddrage tilflyttere, eksterne folk/nye entreprenører, målretter bosætningskampagner med direkte personlig opfølgning, inddrager eksterne parter og 'eksperter' i udviklingsarbejdet for at styrke indsatsen ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller en lokal erhvervsdrivende fond)

Opfølgende spørgsmål: Er der generelt set bred deltagelse i eller opbakning til de nævnte indsatser fra landsbysamfundet side, ja/nej? Hvis nej, uddyb evt. Kommer de nævnte indsatser/forventes de at komme til fordel for alle i landsbyen? Hvis nej, uddyb evt.

Social kapital

Særligt relevante faktorer eller forhold f.eks. særlige fællesskaber?

Hvad gør landsbysamfundet for at udvikle den eksisterende lokale sociale kapital? Og i forhold til omverdenen?

- Før-endogen – f.eks. spiser sammen, holder julefest
- Endogen – f.eks. afholder målrettede arrangementer, faciliterer mødesteder, sikrer tværgående deltagelse ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. landsby, anden lokal organisering)
- Neo-endogen – f.eks. tiltrækker social kapital UDEFRA ved f.eks. at afholde personligt opsøgende og brobyggende arrangementer mellem lokale og tilflyttere ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller en lokal erhvervsdrivende fond organisering)

Opfølgende spørgsmål: Er der generelt set bred deltagelse i eller opbakning til de nævnte indsatser fra landsbysamfundets side, ja/nej? Hvis nej, uddyb evt. Kommer de nævnte indsatser/forventes de at komme til fordel for alle i landsbyen? Hvis nej, uddyb evt.

Politisk kapital

Særligt relevante faktorer eller forhold f.eks. forekomst af tværgående organiseringer/landsbyråd/lokalråd/ andre organiseringer – af betydning for den lokale udviklingskapacitet?

Hvad gør landsbysamfundet for at udvikle den tværgående politiske kapital? Og i forhold til omverdenen?

- Før-endogen – ikke meget
- Endogen – f.eks. etablerer ny organisering eller rekonstruerer eksisterende, udformer ny udviklingsstrategi ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. landsbyforening, anden lokal organisering)
- Neo-endogen – f.eks. tiltrækker nye 'ressourcer' UDEFRA til styrkelse af den tværgående politiske kapital gennem offensiv repræsentation og deltagelse på vegne af landsbyen i relevante organer, inddrager eksterne 'politiske' ressourcer i lokal organisering ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller lokal erhvervsdrivende fond)

Opfølgende spørgsmål: Er der generelt set bred deltagelse i eller opbakning fra landsbysamfundets side, ja/nej? Hvis nej, uddyb evt.

Fysisk kapital

Særligt relevante faktorer eller forhold f.eks. forekomst af natur, bygningsmasse, mødesteder, andre potentielle faciliteter?

Hvordan bruger landsbysamfundet den fysiske kapital med det eksplicite formål at udvikle den lokale udviklingskapacitet? Og i forhold til omverdenen?

- Før-endogen – ikke meget
- Endogen – eksempler: indretter særlige mødesteder for deltagere, opfører boliger til ressourcepersoner, indretter fysiske erhvervsfaciliteter for at tiltrække nye entreprenører, øger fysisk tilgængelighed for at tiltrække ressourcepersoner). Hvem står i spidsen (f.eks. landsbyforening, anden lokal organisering)
- Neo-endogen – eksempler: tiltrækker ressourcer og samarbejde UDEFRA med det eksplicite formål at gøre det muligt at bruge den fysiske kapital til at fremme den lokale udviklingskapacitet? (måske områdefornyelse for at tiltrække ressourcepersoner, opfører oplevelsescenter for at stimulere det lokale arbejdsmarked ol.?) Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller en lokal erhvervsdrivende fond)

Opfølgende spørgsmål i tilfælde af endogene eller neo-endogene tiltag: Er der generelt set bred deltagelse i eller opbakning til de nævnte indsatser fra lokalsamfundets side, ja/nej? Hvis nej, uddyb evt. Kommer de nævnte indsatser/forventes de at komme til fordel for alle i lokalsamfundet? Hvis nej, uddyb evt.

Økonomisk kapital

Særligt relevante faktorer eller forhold f.eks. forekomst af lokal fond, særlige fælles funktioner og faciliteter?

Hvordan bruger og fremmer landsbysamfundet den lokale økonomisk kapital til at udvikle den lokale udviklingskapacitet? Og i forhold til omverdenen?

- Før-endogen – ikke meget
- Endogen – f.eks. initierer/viderefører/driver (nye) erhverv i fællesskab, skaber ny fælles erhvervsplatform ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller en lokal erhvervsdrivende fond)
- Neo-endogen – tiltrækker og samarbejder med eksterne om 'ressourcer' UDEFRA f.eks. ved at tiltrække nyt entreprenørskab, samarbejde med investorer/fonde i lokalt erhvervsøjemed, tiltrække/overtage/drive centrale funktioner/faciliteter typisk offentlige eller vitale private services ol. Hvem står i spidsen? (f.eks. paraplyforening i samarbejde med et ApS eller en lokal erhvervsdrivende fond)

Opfølgende spørgsmål: Er der generelt set bred deltagelse i eller opbakning til de nævnte indsats fra landsbysamfundets side, ja/nej? Hvis nej, uddyb evt. Kommer de nævnte indsats/forventes de at komme til fordel for alle i landsbyen? Hvis nej, uddyb evt.

Eksempler på 'svar'³⁰

	Før-endogen		Endogen		Neo-endogen	
	Indsats	Aktør/ Organisering	Indsats	Aktør/ Organisering*	Indsats	Aktør/ Organisering*
Human			Kursus (f.eks. i bogføring)	Landsbyråd	Tiltrækning og drift af erhvervspraktik til studerende	Landsbyforening evt. partnerskab (f.eks. med universitet)
Social	Juletræsfest	Lokal gruppe	Netværk for kunstnere	Landsbyråd	Sommerlejr for inviterede, potentielle tilflyttere	Landsbyforening evt. partnerskab med ekstern instans
Politisk	Ved at danne landsbyforening	Lokal gruppe	Målrettet organisering/ udviklingsstrategi om fremme af kapacitet	Målrettet organisering af lokalråd/ partnerskab	Tiltrækning af eksterne strategiske partnere (indflydelse, viden)	Styrket organisering, erhvervsdriv. fond
Fysisk			Etablering af samlingslokale	Landsbyråd	Opførelse, drift af boliger i samarbejde med kommende tilflyttere	Erhvervsagtig organisering evt. partnerskab (f.eks. med boligelskab)
Økonomisk			Etablering af erhvervsfaciliteter	Erhvervsagtig organisering, evt. partnerskab	Tiltrækning/ drift af fællesskabsøkonomisk funktion	Erhvervsagtig organisering, evt. partnerskab f.eks. med offentlig instans

*) Der vil som regel blive tale om organiseringer til både almenyttige og erhvervsagtige formål, når landsbysamfundene videreudvikler deres kapacitet. Da står et tæt samarbejde f.eks. gennem en paraplyforening (den almenyttige) med erhvervsagtige enheder centralt.

³⁰ Skemaet kan udfyldes med stikord og ledsages af en nærmere redegørelse.

Det enkelte landsbysamfund har måske indsatser i tilknytning til hver af kapitalerne på alle tre trin, ligesom der kan være glidende overgange, jf. tidligere. Igen handler det om at anføre de vigtigste og dem, hvor landsbysamfundet er mest fremme i skoene.

Opmærksomheder i analysen

I arbejdet med analysen skal der træffes valg, der kan afhænge af de konkrete vilkår og situationer i de enkelte landsbysamfund. Ideelt var det, om der var åben adgang til nuanceret viden og mange flere objektive data. F.eks. findes der ikke megen statistik på det lokale niveau, som analysen skal foretages på. Her må man nøjes med de få tilgængelige datasæt, der findes på sogneniveau. En stor del af den viden, vi ønsker, er ej heller kvantificerbar.

De, som skal foretage analysen og det videre arbejde, skal derfor arbejde kreativt for at finde den relevante viden. Tidsmæssige ressourcer vil selvfølgelig få betydning: er der f.eks. alene mulighed for en relativt nødtørfvig analyse, eller er der mulighed for en mere omfattende analyse?

Viden, som indgår og trækkes på, kan komme fra lokale folk og være af typen 'det ved vi bare'. Fortsat må et dokumentationskrav dog gælde, så den anvendte viden berigtiges eller valideres af så mange som muligt, hvilket kan foregå på flere måder, se senere.

Hvordan analysen kan gribes an, kan desuden afhænge af hjælp udefra, hvor bl.a. kommunerne kan ligge inde med typer af relevant viden. Et behov for nye, selvstændige undersøgelser vil utvivlsomt også dukke op. Nedenfor giver vi nogle anvisninger på, hvordan man kan komme ind i arbejdet, hvad enten det er på basisniveau, eller om muligt, på niveauet med mere og underbyggende viden.

Indledningsvist foreslår vi, at en analyseperiode afgrænses til at være inden for de seneste år, f.eks. de seneste fem år. For den periode skal der ses på den konkrete udvikling og de indsatser, som er planlagt eller gennemført i perioden af betydning for udviklingskapaciteten³¹.

Baggrundsbeskrivelse

For at give analysen af lokal udviklingskapacitet en forståelsesramme kan man starte med en baggrundsbeskrivelse af landsbysamfundet. Her er det muligt at trække de store og lange linjer op og f.eks. udpege særlige relevante faktorer og forhold som bl.a. en stedlig kultur rundet af historie samt tidligere betydningsfulde forhold i det hele taget.

Oplagte temaer er:

- Geografiske forhold
- Historik, udviklingstendenser

³¹ Desværre er det ikke muligt inden for projektets rammer og vil også være vanskeligt under almindelige vilkår i landsbyarbejdet at undersøge, hvordan aktiviteterne vil virke, eller om bevægelserne kan forklares med tidligere aktiviteter, jf. tidligere afgrænsning.

- Befolkningsforhold
- Erhvervsforhold
- Landsbyens fysiske fremtræden
- Natur og adgang
- Services og funktioner
- Organiseringer og samarbejde
- Fælles aktiviteter
- Udefrakommende udfordringer m.fl.

Der kan lægges vægt på både det typiske og det særlige. Tidshorisonten kan række langt bagud men hvad statistik angår, vil man skulle nøjes med det umiddelbart tilgængelige på sogneniveau. Her findes statistik om befolkningstal for en længere årrække og nogle få typer oplysninger af relevans for befolkningsforhold inden for de seneste år. Et forslag til en baggrundsbeskrivelse og hvilke kilder, der kan bruges, fremgår i bilag 1.

Analysen af lokal udviklingskapacitet

Kikkerten skal nu indstilles til at finde viden om faktorer til beskrivelse og analyse af den lokale udviklingskapacitet. Landsbysamfundet skal finde ud af, hvilken udviklingskapacitet det er i besiddelse af og senere, hvordan der kan arbejdes videre med at fremme kapaciteten. Analyseskemaet skal udfyldes og de mange spørgsmål til de forskellige kapitaler, som stilles ovenfor, skal besvares. Indsamlingen af viden kan blive omfattende, men man kan vælge at lave en forenklet version, såfremt kræfterne ikke slår til i forbindelse med den mere uddybende. I bilag 2 findes en oversigt over metode og kilder.

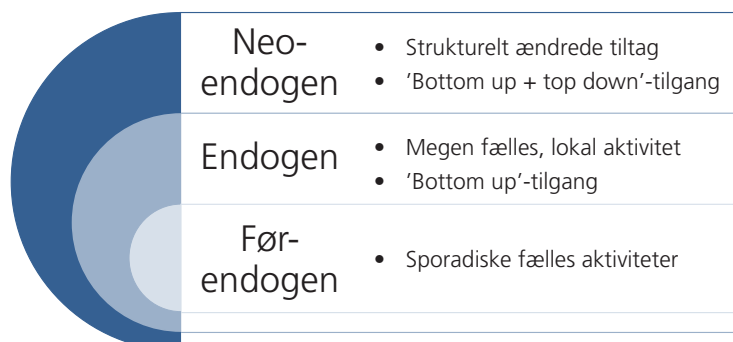
Brug/fremme af de lokale kapitaler – forskellige positioner

Vi har opstillet de tre positioner:

- Før-endogen
- Endogen
- Neo-endogen

Den neo-endogene position anser vi for den ultimative, som dog først kan opnås, når landsbysamfundet har en betydelig kapacitet i den endogene po-

Figur 3. Princip for opbygning af kapacitet.

sition og forinden erfaringer fra forstadiet eller den før-endogene position. Forskellene dem imellem kommer til udtryk ved karakteren af indsatser og graden af formalisering. Særligt karakteren og brugen af de økonomiske og politiske kapitaler vil være afgørende. Forskellen på en endogen og neo-endogen position vil f.eks. skulle aflæses ved, om der findes en juridisk/økonomisk organisering, der kan tiltrække og implementere eksterne ressourcer af markant betydning for udviklingskapaciteten. De mange almennyttige foreninger som landsbyorganiseringer i almindelighed er organiseret som, er egnede til det endogene princip men kan kun i begrænset omfang løfte neo-endogene tiltag, fordi de forudsætter en større grad af et formelt ansvar.

Selv om resultaterne af analysen næppe vil fremstå homogent, f.eks. ved at alle kapitaler har samme position, vil følgende alligevel kunne fremgå:

- En analyse rummer ikke klare eksempler på relevante tiltag – den før-endogene position
- En analyse har betydningsfulde indsatser omkring de to øverste kapitaler og den fysiske kapital men ikke så markante eksempler i de økonomiske og politiske felter – den endogene position
- En analyse har betydningsfulde indsatser i store dele af skemaet og tydelige markører i form af mere formelle organiseringer og i en mere erhvervsagtig retning i de økonomiske og politiske felter – den neo-endogene position så langt det kan lade sig gøre³²

Til illustration gives tænkte eksempler som nedenfor.

Den før-endogene position

	Tiltag	Aktør/organisering
Human	Foredrag	Gruppe borgere
Social	Fællesspisning	Gruppe borgere
Politisk	Forberedelse af landsbyråd	Gruppe borgere
Fysisk		
Økonomisk		

Den endogene position

Landsbysamfundet har aktiviteter svarende til den dem på forstadiet. Men igennem de sidste fem år særligt taget fat i det nedenstående.

	Tiltag	Aktør/organisering
Human	Kursus i landsbyledelse så borgerne bliver klædt på til at komme med input til nye udviklingsaktiviteter	Landsbyrådet, kommunen m.fl.
Social	Netværksarrangementer med sidste nyt så man møder hinanden, kolleger, venner eller andre og lærer nyt i fællesskab	Landsbyrådet m.fl.
Politisk	Formulering af ny, offensiv udviklingsstrategi så der kan opnås større indflydelse på udviklingen	Landsbyrådet
Fysisk	Anlæg af nye mødefaciliteter som er tilgængelige for alle	Landsbyrådet m.fl.
Økonomisk	Etablering af lokal udviklingsfond så borgere og erhvervsfolk får incitamenter til at styrke den lokale udviklingsaktivitet	Landsbyrådet i samarbejde med erhvervslivet

³² Ikke alle indsatser kan gennemføres med et neo-endogent perspektiv inden for vores forfatning, jf. tidligere. F.eks. vil det næppe være lovligt at tiltrække massevis af borgere fra hele verden eller helt nye funktioner uden om myndighederne.

Den neo-endogene position

Landsbysamfundet har mange indsatser kørende og tager flere nye op svarende til dem fra den endogene position ovenfor. Bl.a. fordi man har store erfaringer fra det lokale fælles virke på den endogene position, har folk fået mod til og taget fat på endnu mere krævende indsatser som nedenstående de sidste fem år.

	Tiltag (oven på den endogene position)	Aktør/organisering
Human	Etablering og drift af et udviklingsmiljø for studerende i praktik, så der skabes mere innovation	Landsbyrådet i samarbejde med erhvervsagtig organisering og ekstern partner (f.eks. universitet)
Social	Etablering og drift af et innovativt miljø for seniorer, så de kan mødes og fastholde en erhvervstilknytning (f.eks. som selvstændige), der kan trækkes ny viden ind udefra, der kan skabes mere liv og beskæftigelse i landsbyen	Landsbyrådet og erhvervsagtig organisation i samarbejde med seniororganisation, erhvervsstyrelsen og kommunen
Politisk	Omorganisering af landsbyrådet, så det kan opbygge og bruge strategiske alliancer i udviklingen af kapaciteten og trække yderligere eksterne ressourcer ind end i det lokale udviklingsarbejde	Landsbyrådet i samarbejde med lokale og eksterne strategiske partnere
Fysisk	Etablering og drift af bo- og arbejdsfællesskaber i samarbejde med tilflyttere, så det kan tiltrække nye kompetencer	Landsbyrådet i samarbejde med erhvervsagtig organisering og ekstern partner (f.eks. fond)
Økonomisk	Etablering og drift af et nyt fælles landsbyfirma, som skaber nye kompetencer og beskæftigelse særligt til fordel for yngre uddannede og nyt liv og beskæftigelse i landsbyen	Erhvervsagtig organisering og ekstern partner (f.eks. aftager) i samarbejde med landsbyrådet

Når landsbysamfundet anser sig for at være på en neo-endogen position betyder det også, at resultaterne af analysen skematisk set både skal rumme indsatser på den endogene og den neo-endogene position inden for de sidste fem år.

Som tidligere nævnt vil vægtning og indplacering bero på kvalificerede skøn, hvor det er vigtigst, at det er landsbysamfundet selv, der skal kende og erkende sit ståsted samt konkludere, om der kan og skal tages yderligere initiativer, f.eks. fra forstadiet til den endogene position eller fra den endogene til den neo-endogene.

Man kan i øvrigt vælge at markere de pågældende felter, når en indsats ønskes styrket, f.eks. som vist i kursiv i analysen af de tre landsbysamfund i næste kapitel

Den lokale udviklingskapacitet umiddelbart – organisatorisk set

Fordi der er en sammenhæng mellem indsatsernes art eller perspektiv og organisering, vil man kunne lave en lakmusprøve på, hvor man står, ved at se på organiseringen³³.

Tyngden af organiseringer i de forskellige positioner vil da være:

- Før-endogen: Få og løse grupperinger
- Endogen: Landsbyråd eller lignende, evt. som en tværgående paraplyfor-

³³ Det forudsætter naturligvis, at de pågældende grupperinger eller organiseringer laver det, som de er 'navngivet' eller formelt organiseret til. I et tidligere studie (Tanvig & Andersen & Bech, op ref.) mødte vi eksempler på foreninger, hvis navn og formål jf. vedtægterne virkede misvisende ift. de faktiske gøremål. De havde udviklet sig væk fra det oprindelige, eller var gået i stå i forhold til de oprindelige planer.

ening, samt evt. enkelte særligt målrettede organiseringer – samt løsere grupperinger som på forstadiet

- Neo-endogen: En tværgående paraplyforening i samarbejde med målrettede organiseringer (erhvervsagtige juridisk set) – samt dem svarende til forstadiets og dem fra den endogene position

Nedenfor ses et eksempel på en landsbys organiseringer, når den neo-endogene position er i spil.

Eksempel på et landsbysamfundets tiltag og organiseringer i den neo-endogene position.

	Før-endogen	Endogen	Neo-endogen
Mødrekлубben	Frivillige og cafe-ejer arrangerer socialt samvær for unge mødre		
Vi 60+’ere	Sørger for forsamlingshuset		
X-strup Udviklingsråd			Tværgående paraplyforening – almennyttig med særlige vedtægter, så den kan arbejde sammen med økonomiske interesserter
Foreningen Frugtens By		Almennyttig forening omkring forskellige projekter med frugt i centrum	
X-strup Dyrefond			Fond omkring dyr/græsning/salg af kød – generering af nye tiltag
Oplevelsesøkonomisk miljø i X-strup			Erhvervsdrivende forening med flere eksterne parter sammen med dyrefonden og med X-strup Udviklingsråd blandt deltagerne
X-strup fritids- og kulturhus		Selvejende institution, der afholder store kulturelle arrangementer med tiltrækning og involvering af eksterne interesserter (i samarbejde med de lokale foreninger)	

Hertil kommer mange foreninger og sammenslutninger i X-strup, f.eks. to idrætsforeninger, som ikke er med i skemaet, fordi de ikke har X-strups udviklingskapacitet som sådan på dagsordenen³⁴.

SWOT-analyse

Som en brobygning mellem baggrundsbeskrivelsen og analysen af den lokale udviklingskapacitet kan man desuden foretage en SWOT-analyse³⁵. Den kan give et relativt enkelt og overskueligt billede af landsbysamfundets ståsted og udfordringer. Baggrundsbeskrivelsen har berørt eksternt betingede

³⁴ Hvis vi i øvrigt skulle give de mange foreninger med enkeltformål umiddelbart set en plads, skulle det i øvrigt være, fordi de også deltager aktivt i arbejdet med at styrke landsbysamfundets fælles udviklingskapacitet.

³⁵ SWOT står for: S=Strengths (styrker), W=Weaknesses (svagheder), O=Opportunities (muligheder), T=Threats (trusler). Se f.eks. ivaekst.dk.

udfordringer, men den såvel som analysen af udviklingskapaciteten ser dog primært på landsbysamfundets 'interne' forhold og relationer til omverdenen. En SWOT-analyse lægger også op til at se på udefrakommende eller eksternt betingede faktorer. Her skal det understreges, at beskrivelsen af de udefrakommende faktorer endnu mere end af de interne må bero på umiddelbare vurderinger.

SWOT-analyse.

<p>Styrker Hvad er landsbysamfundet god til på nuværende tidspunkt, når det handler om at styrke lokal udviklingskapacitet?</p>	<p>Svagheder Hvad er landsbysamfundet ikke så god til i forhold til at styrke lokal udviklingskapacitet, men som det selv kan påvirke til det bedre?</p>
<p>Muligheder Muligheder i 'samfundsudviklingen' som landsbysamfundet kan gribe, eller komme for sent til, og dermed styrke/svække udviklingskapaciteten?</p>	<p>Trusler Eksterne omstændigheder, der truer landsbysamfundets udviklingskapacitet?</p>

Anvendelse af analysen til fremme af indsatsen

Med baggrundsbeskrivelsen, analysen af den lokale udviklingskapacitet og SWOT-analysen har landsbysamfundet fået indsigt i, hvordan det står til med den lokale udviklingskapacitet.

Hvis landsbysamfundet vil udvikle sin kapacitet yderligere, kan det tage bestik af de tidligere opsatte kriterier. For f.eks. at komme fra et før-endogent stadium til det endogene, kan det tage bestik af kriterierne for den endogene position og bruge hovedemner og -spørgsmål i tilrettelæggelse af en strategi for at nå dertil. Det samme gælder for landsbysamfund i den endogene position, som ønsker at komme i en mere neo-endogen position: lær af kriterier og hovedemner og -spørgsmål i forhold til den neo-endogene position. Kommende indsats vil både skulle handle om det indholdsmæssige og om organiseringen til at tage initiativet for at kunne føre det ud i livet.

Eksempler på tiltag, der kan styrke den lokale kapacitet i de forskellige positioner og medvirke til at bringe landsbyen videre:

- I og videre fra den før-endogene position til den endogene kan f.eks. omfatte etablering af inspirationsnetværk og arrangementer, hvor landsbysamfundet kan få impulser fra andre landsbysamfund
- I og videre fra den endogene position kan f.eks. omfatte udvikling af færdigheder ('kursus') i landsbyledelse og organisering af nye fællesfunktioner
- I den neo-endogene position kan det f.eks. være etablering af en fælles fond til at realisere nye lokaløkonomiske aktiviteter (samt forsat styrkelse med endogent orienterede indsats)

Hvem bør stå for analysen og drage konklusionerne?

I arbejdet med analysen er det hensigtsmæssigt, at en mindre gruppe af resourcepersoner lægger for. Tidligere studie (Tanvig, 2020) viser, at det er vigtigt, at en sådan gruppe besidder, innovationsevne, vilje og strategisk gen-

nemslagskraft samt evnen til skriftlig og mundtlig formidling³⁶. For at sikre forankring i landsbysamfundet er det desuden væsentligt, at gruppens medlemmer vælges af landsbysamfundet, f.eks. på et borgermøde, og at den får reference til en enhed, som repræsenterer landsbysamfundet, f.eks. et landsbyråd³⁷.

I en række sammenhænge vil der opstå behov for mere viden f.eks. om folks synspunkter på hidtidige indsatser. Her er det oplagt at lave workshops, nedsætte undergrupper og på anden måde inddrage folk. Tilsvarende kan det være relevant at få hjælp til interviewundersøgelser eller andre delundersøgelser. Evt. foreliggende lokale strategier, lokale udviklingsplaner eller lignende er oplagte kilder, men de kan ikke erstatte arbejdet med den lokale udviklingskapacitet, som ikke hidtil har været i fokus.

I forbindelse med validering er der også behov for at involvere hele fællesskabet og evt. inddrage udenforstående 'eksperter'. Under alle omstændigheder skal landsbysamfundet bredt set inddrages i det, såfremt analysen og konklusioner om fremtidig indsats skal få gennemslagskraft og dermed kunne forankres.

Sekundære aktører

I sagens natur er det landsbysamfundet selv, som skal stå for analysen og dens konklusioner, og gennem de erfaringer styrke sin egen kapacitet. At inddrage en kompetent coach kan imidlertid være vigtig, også selvom der nedsættes en umiddelbart kvalificeret arbejdsgruppe. Medlemmerne vil antageligt ikke have tid til at sætte sig ind i begreberne og metoden, og mange almindelige borgere vil som udgangspunkt have svært ved at forstå dem³⁸. En kompetent coach kan 'oversætte' og sikre en god analyse, når det går løs, modvirke hjemmeblindhed og dermed kunne få øje for mere end det, 'vi plejer' (Tanvig, op ref.).

Tilsvarende kan det være hensigtsmæssigt, at en kommunal landdistriktsmedarbejder eller planlægger med indsigt i landsbyudvikling deltager på sidelinjen, bl.a. fordi kommunen skal kunne indarbejde analysens resultater og især de fremtidige gøremål i dens arbejde med landsbystrategier. Endelig bør tilrettelæggelse af kommunal landdistriktspolitik og de pågældende landsbystrategier i regi af kommuneplanlægningen medføre, at kommunen træder mere centralt ind i arbejdet med udvikling af den lokale kapacitet, nemlig når landsbyen ikke har de fornødne ressourcer til selv at tage fat som beskrevet. Her er den nexogene tilgang (op ref.) relevant, indtil landsbysamfundet selv bliver i stand til at tage over. Kommunen kan bruge store dele af analysemetoden ovenfor, og i de tilfælde skal der antageligt arbejdes særligt med den grundlæggende mobilisering i samarbejde med borgere fra landsbyen.

³⁶ Deltagelse kunne være begrundet med repræsentation af relevante foreninger og parter, som ikke nødvendigvis fører til en aktiv indsats efter formålet.

³⁷ Her vil landsbysamfundet i den før-endogene position kunne stå tomhændede og kan have behov for assistance udefra, se senere.

³⁸ Anvendelse og indarbejdelse i hverdagsprog og praksis vil kræve modning gennem brug og afprøvning.

Form og proces

Mange er uvant og forbeholdne overfor strategier og papirarbejde og i stedet vant til spontant bestemte aktiviteter i landsbyarbejdet³⁹. Behovet for et skriftligt produkt er dog stort af flere årsager, f.eks. fordi:

- der er behov for et fælles materiale, som alle kan få adgang og forholde sig til i processen
- fællesskabets arbejde dokumenteres og fremmer dermed oplevelsen af samarbejde
- landsbysamfundet skal have et fælles og beskrevet arbejdsgrundlag for at arbejde i samme retning
- landsbysamfundet skal kunne kommunikere sin 'politik' og samarbejdsønskerne skal afklares udadtil, f.eks. med kommunerne.
- endeligt er det relevant for eksterne parter, bl.a. kommunerne, at være i besiddelse af skriftligt materiale

Vi foreslår derfor, at landsbysamfundene via den nedsatte arbejdsgruppe udarbejder en velbeskrevet og dokumenteret strategi til fremme af den lokale udviklingskapacitet. Et forslag til indhold findes nedenfor.

Forslag til indhold i lokal udviklingsstrategi og organisering med fokus på fremme af udviklingskapacitet

- Formål, metode og proces, relationer til evt. anden lokal udviklingsstrategi el. lign.
- Mest centrale pointer fra baggrundsbeskrivelsen, der i sin fulde længde ellers er i bilag
- Analyse af lokal udviklingskapacitet – stikord i tabelform og nærmere redegørelse i bilag
- SWOT-analysen
- Indsatser til fremme af lokal udviklingskapacitet – stikord i tabelform og nærmere redegørelse i bilag
- Nærmere om implementering lokalt, herunder fremtidig organisering til fremme af lokal udviklingskapacitet
- Tids- og handlingsplan
- Bidrag til kommunens landsbystrategi (hovedtræk fra denne udviklingsstrategi)

Bilag

- Baggrundsbeskrivelsen
- Analyse af lokal udviklingskapacitet
- Indsatser til fremme af udviklingskapacitet
- Evt. delundersøgelser

I arbejdet med fremme af den lokale udviklingskapacitet bør mange forskellige folk og synspunkter inddrages og foregå på flere niveauer, og det bør foregå i en vekselvirkning mellem udspil fra arbejdsgruppen og landsbysamfundet i almindelighed. Hvor meget og over hvor lang tid vil afhænge af, hvad der er ressourcer til. Arbejdsprocessen i sig selv bør under alle omstændigheder betragtes som et led i fremme af udviklingskapaciteten.

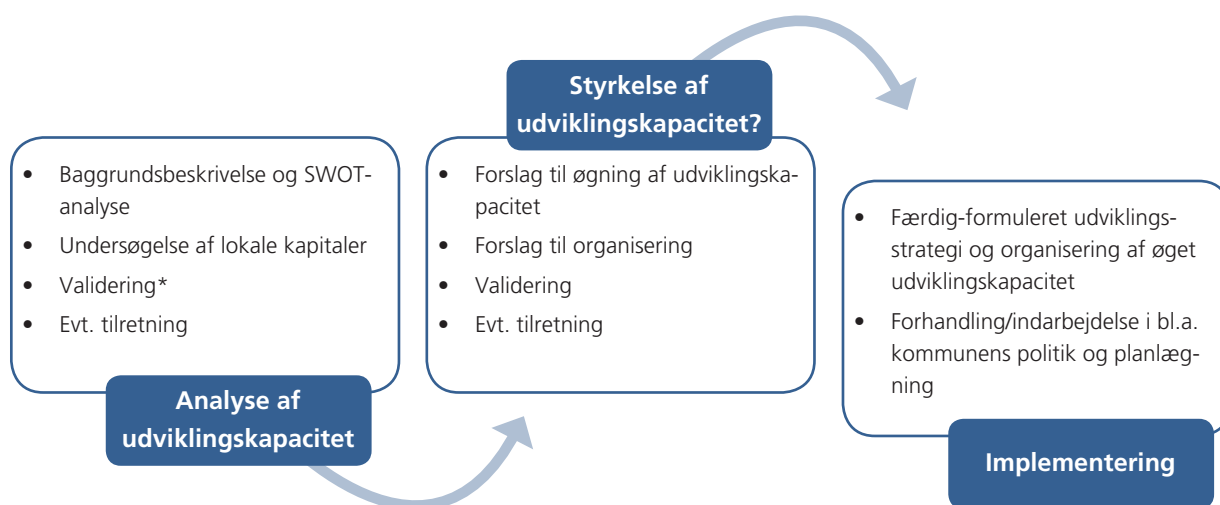
³⁹ Erfaringer fra flere andre studier herunder Tanvig (2020).

Umiddelbart synes det oplagt at dele det i tre faser, der hver især rummer fællesmøder og andre måder at involvere hele landsbysamfundet på efter udspil fra arbejdsgruppen:

- Baggrundsbeskrivelsen, analysen af udviklingskapaciteten og SWOT-analysen
- Forslag til styrkelse af kapaciteten
- Implementering med først en færdig udviklingsstrategi og organisering på plads og dernæst forhandling/indarbejdelse i bl.a. kommunens politik og planlægning.

Det er vist i nedenstående figur.

Figur 4. En proces.

*) Validering kan foretages på flere måder og niveauer. Alle i landsbysamfundet bør inddrages på forskellige måder, f.eks. ved ideværksteder, drøftelser på borgermøder samt interviewundersøgelser og i kombinationer. Hvordan den foretages vil afhænge af ressourcer, og hvordan man i øvrigt går frem i processen.

Opsamling

- Landsbysamfundet kan udarbejde en baggrundsbeskrivelse som bagtæppe for analysen af den lokale udviklingskapacitet
- Lokal udviklingskapacitet består af human, social og politisk kapital, og hvordan de tre styrkes direkte. De kan evt. styrkes ved at trække fysiske og økonomiske kapitaler ind til at fremme kapaciteten. Analysen skal udrede de fem kapitaler og om der arbejdes med et enten endogent eller neo-endogent perspektiv, eller om landsbysamfundet befinder sig på et forstadium til det endogene
- Analysen kan indkredse, hvad der 'mangler' for at nå videre, og hvad en udviklingsstrategi kan tage fat på
- Flest mulige personer i landsbysamfundet skal involveres. Især tilflyttere kan tilføre et frisk pust. En lokalt valgt arbejdsgruppe af kompetente lokale folk kan komme med udspil til løbende drøftelser i fællesskabet.

Arbejdet skal resultere i en skriftlig strategi for fremme af den lokale udviklingskapacitet

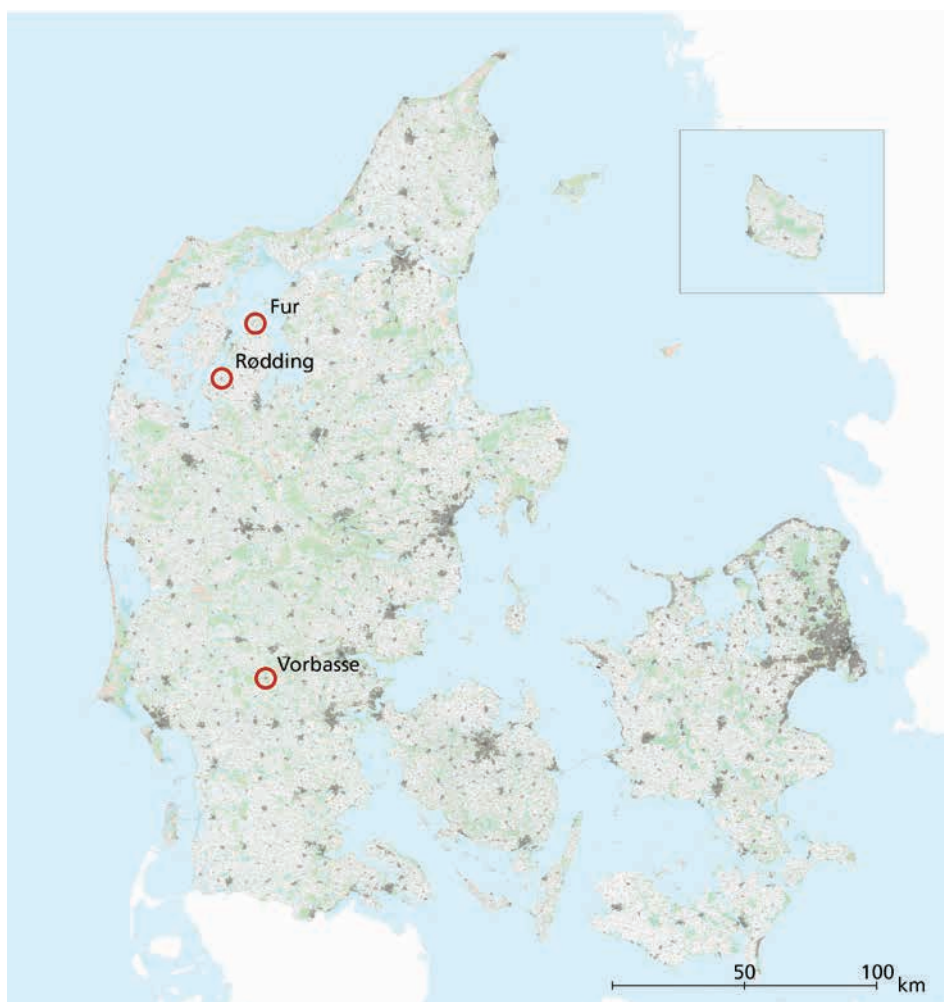
- For at sikre fremgangsmåde, fremdrift, mindske hjemmeblindhed og opnå et gennemdrøftet resultat, kan det være hensigtsmæssigt at tilknytte en kompetent coach
- Andre, sekundære aktører som f.eks. kommunalt ansatte medarbejdere kan deltage på sidelinjen bl.a. for at kunne matche med politik og planlægning og kunne indarbejde landsbysamfundets bidrag i den kommunale landsbystrategi
- Såfremt et landsbysamfund ikke har den grundlæggende kapacitet til at kunne gennemføre arbejdet med udviklingskapaciteten, kan det blive en opgave for sekundære aktører at lave analysen og tage det indledende initiativ til at mobilisere landsbysamfundet i det hele taget sammen med borgere

5. Eksempler fra Fur, Rødning og Vorbasse

Dette kapitel viser eksempler fra Fur, Rødning og Vorbasse. Det omfatter forarbejdet til deres strategier for at styrke den lokale udviklingskapacitet, således:

- Baggrundsbeskrivelser
- Analyser af den lokale udviklingskapacitet
- SWOT-analyser

Det skal tjene til inspiration og ikke opfattes som færdigt, og vil sikkert ændre sig, når de lokale borgere går i gang. Selve udviklingsstrategien må man også tænke sig til.

Figur 5. Beliggenheden af de tre eksempelsamfund.

Fur som eksempel⁴⁰

Baggrundsbeskrivelse i korte træk

Fur er en ø i Limfjorden med kort sejlafstand til fastlandet og med ca. 30 km til Skive. Den er særligt kendt for sine molerforekomster og i ny tid for Fur Bryghus, og øens natur, kultur og miljø gør den attraktiv for mange at bosætte sig, ligesom den tiltrækker sommerhusgæster og endagsturister i massevis.

Som mange andre små samfund har øen haft mange flere indbyggere end nu. I de seneste fem år har der været en tendens til stagnation eller svagt fald, men når der ikke har været en egentlig tilbagegang som så mange andre steder, skyldes det nettotilflytning. Fur har tiltrukket mange nye borgere, hvor aldersbetingede dødsfald alene kunne have trukket befolkningstallet meget mere ned i de seneste år.

I sammenligning med andre småsamfund har øen relativt mange bogligt uddannede beboere.

Tabel 1. Befolkningen ultimo forrige år 2015-2019, Fur sogn.

2015	2016	2017	2018	2019
788	765	771	799	780

Kilde: Statistikbanken.dk

Folk på Fur har levet af fiskeri, landbrug og molerindustri, der ligesom gamle erhverv andre steder er reduceret betragteligt. Fortsat er der aktivitet i molerindustrien, men håndværk og turismeerhverv, foruden Fur Bryghus, præger øens erhvervsliv.

Umiddelbart er øen dækket ind af dagligvareforsyning, et par specialbutikker og flere almindelige services, ligesom der findes børnepasning/børneinstitution, en friskole til og med 8. klasse og et ældrecenter. Der er enkelte spisesteder og flere overnatningssteder, og umiddelbart på den anden side af færgeruten findes et lægehus.

Øens tiltrækningskraft skyldes ikke mindst det kulturelle og sociale liv, som folk møder som besøgende. Den byder netop på et omfattende foreningsliv, mange uformelle organiseringer og striber af fælles aktiviteter med adresse til fritidsliv og fællesskab. 'Man går sammen på kryds og tværs og løser opgaver i fællesskab'.

Fur Ø-forening (tidligere Fur Sogneforening) har været den primære tværgående organisering i mange år og har taget initiativer selv eller understøttet andres gøremål på øen. Ø-foreningen er nu repræsentanten for Fur i hhv. kommunens ø-udvalg og som medlem af Sammenslutningen af Danske

⁴⁰ Se bl.a. Bertelsen (2012); Tanvig (2012b; 2015; 2018); Udviklingsstrategi for Fur (udkast) (2015); Furnyt.dk og Flyttilfur.dk. Beskrivelsen bygger i øvrigt på løbende dialog og er bekræftet af den lokale repræsentant.

Småøer. I de senere år har andre kræfter taget mange initiativer ad hoc i skiftende grupperinger og desuden stiftet nye organisationer. Flere af foreningerne har også slået sig sammen i Furs Forenede Foreninger, som i fællesskab afvikler store arrangementer. Til fremme af mere og ny udvikling f.eks. gennem tiltrækning af flere bosiddende og nye erhvervsdrivende er der f.eks. blevet etableret et Fur Udviklingsråd (i 2015).

Nye horisonter – nye muligheder. Foto: K.P. Jensen

Noter til tabel næste side

* Udviklingsprojektet 'Kreativt entreprenørskab: bosætning, iværksætteri og erhvervsudvikling på Fur', beskrevet i Tanvig (2018).

** Adskillige foreninger og mere uformelle grupper eller netværk har enkeltsager som omdrejning og kan hver især anses for at være i en før-endogen position. Men fordi de samtidigt på tværs tager adskillige tiltag op til fordel for 'hele' Fur ('kulturkapitalen' virker sådan) og derfor har betydelige horisontale udviklingsrelationer, er der samlet set tale om en endogen position.

Analyse af den lokale udviklingskapacitet – gøremål de seneste fem år – skematisk

	Før-endogen		Endogen		Neo-endogen	
	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktor/ organisering
Human					KEFUR-projektet*	Fur Udviklingsråd
					Hjælp fra studerende til lokal arkitektur	Fur Udviklingsråd
			Hjemmesider Furnyt.dk og FlyttilFur.dk samt facebookside Flyt til Fur	Foreningen FurNyt og Fur Udviklingsråd		
			Samarbejdsnetværk (kunst)	FurKunst		
			Dannet Fur Friskole og integreret børnehaven	Fur Friskoles Støtteforening og Fur Friskole		
			Erfagruppe småerhverv/fælles turismetiltag	Fur Udviklingsråd og Fursund Turistforening		
Social			Mange fælles arrangementer på tværs, mad, kultur**	Mange forskellige		
Politisk					Etablering af Fur Udviklingsråd med særlige vedtægter/kan f.eks. matche erhvervsagtige organiseringer	Fur Udviklingsråd
			<i>Mange løbende, lokale tiltag</i>	<i>Mange aktører</i>		
			<i>Ekstern repræsentation</i>	<i>Fur Ø-forening</i>		
Fysisk	Bruger muslingefestival som socialt indslag	Fiskerne				
			Åben Ø –arrangement (med mulighed for face-to-face-møder og rådgivning)	Fur Udviklingsråd		
	Bruger Fur Rundtmarch som socialt indslag	Furs Forenede Foreninger				
			Har planer om at etablere alternative bomuligheder	Fur Udviklingsråd		
Økonomisk			Bruger midler fra Fuurs Fonde til opstart af Fur Udviklingsråd	Fur Sparekasses Fonde, Foreningen Fur Brand og Fur Udviklingsråd		
			Lokalt erhvervsnetværk tilbyder lokal erhvervs-service og er kontaktpunkt for tilflyttere/nye erhverv etc.	Fur Udviklingsråd		

SWOT-analyse

Styrker Natur, kultur og miljø er omdrejningspunkt for masser af aktivitet, fællesskaber/organiseringer og turisme Fur har flere samarbejdende erhvervsdrivende (omkring oplevelser/turisme)	Svagheder Mange kræfter bruges spredt på forskellige aktiviteter og strategisk sammenhæng beror på personlige relationer
Muligheder Øen har de forhold, som kan tiltrække tilflyttere og nye erhverv som følge af de nye lokaliseringstendenser og et stærkt modtageapparat	Trusler Øens afhængighed af tilflytning og turisme, som er konjunkturfølsom, gør den sårbar

Umiddelbare konklusioner

Furs lokale udviklingskapacitet er kendetegnet ved elementer fra alle tre positioner og er dermed på vej ind i den neo-endogene position. Folks kultur befordrer lokal aktivitet og virker selvforstærkende på initiativerne og øger udviklingskapaciteten især gennem tiltrækning af nye ressourcer stærke borgere. Nogle af dem tager nye erhverv med sig eller skaber dem efter bosætning. I det hele taget har Fur et greb om at markedsføre de stedlige værdier og tiltrække folk herunder de mange (endags)turister. Især er Fur stærk på den endogene position. Såfremt en neo-endogen position skal befæstes, kan analysen pege på et behov for en øget strategisk sammenhæng mellem a. de mange, lokale gøremål og relationer (den endogene position) og b. den neo-endogene position med vægt på målrettet tiltrækning af ressourcer. Derfor er forhold omkring den politiske kapital kursiveret. Man kan f.eks. pege på, at Fur Ø-forening officielt er repræsentant udadtil men ikke (længere) spiller en stor rolle indadtil; det gør i stedet de mange forskellige organiseringer tilsammen. Mens Fur Udviklingsråd formelt set kan varetage den neo-endogene position, forekommer det som om udviklingsrådet kunne stå stærkere, hvis der var en mere afklaret platform i forhold til alle de øvrige aktører.

Rødding som eksempel⁴¹

Baggrundsbeskrivelse

Rødding ligger tæt på Limfjorden og var førhen egnens førende bysamfund. Spøttrup Borg, der ligger i baghaven, vidner om betydningen, men ellers centrum for et rigt landbrugssamfund og siden for møbelproduktion i Danmark. Efter kollaps af møbelproduktionen, måtte Rødding finde et nyt ståsted.

Befolkningstallet har været langt højere, og det er fortsat faldende, hvilket særligt kan forklares ved en tendens til fraflytning⁴², og at relativt mange falder fra som følge af alder. Alligevel findes også nye eksempler på tilflyt-

⁴¹ Se bl.a. Formidlingsplan for eventkoncepter udviklet i projekt: Mersalg gennem lokalt samarbejde til events på Spøttruppegnen; Fra Borg til Borgens land (2019); Rødding – æblets by – vision og strategi (2018); Tanvig (2012b; 2015); Udviklingsstrategi for Rødding (2015); www.rodningby.dk; www.aebletsby.dk. Beskrivelsen bygger desuden på en løbende dialog og er bekræftet af den lokale repræsentant.

⁴² Som følge af renovering og dermed reduktion af antallet af ældreboliger har mange været nødsaget til at flytte væk, hvilket forklarer det seneste års særligt store fald.

tede børnefamilier, der har søgt landsbyens fordele – nogle af de voksne er tilbageflyttere.

Beliggenheden tæt på Limfjorden indebærer tilstedeværelsen af sommerhus-turisme, ligesom Spøttrup Borg tiltrækker besøgende, hvilket har en, om end mindre, betydning for Røddings erhverv og service.

Uddannelsesmæssigt har mange en erhvervsfaglig baggrund, hvilket antageligt hænger sammen med traditioner omkring de tidligere erhverv, hvor f.eks. møbelproduktionen efterspurgte fagligt uddannet arbejdskraft.

Tabel 2. Befolkningen ultimo forrige år 2015-2019, Rødding sogn.

2015	2016	2017	2018	2019
1442	1441	1422	1423	1385

Kilde: Statistikbanken.dk

I sognet findes en vis erhvervsaktivitet i de ældre erhvervs kategorier som f.eks. landbrug og håndværk, ligesom nye småerhverv dannes. Blandt nye erhverv kan man iagttage, at ledige ressourcer og kompetencer fra møbele-poken 'genbruges' – nu i form af et domicil i en tidligere møbelfabrik, hvor flere mikroerhverv er flyttet ind bl.a. to, der driver e-handel med møbler. Etableringen af BizzArt – et hus for iværksættere kombineret med et show-room for kunsthåndværkere samt et mødested- er desuden med til at understrege opkomst af nye erhverv herunder i regi af oplevelsesøkonomi med f.eks. kunsthåndværk. En betydelig udpendling viser dog, at Rødding ikke længere er en egentlig erhvervsby.

Lokalt findes de fleste daglige services, foruden skole og børneinstitutioner eller anden pasningsmulighed. Op til flere andre funktioner og samlingssteder bydes der på, f.eks. Rødding Kultur- og Idrætscenter, et forsamlingshus og Spøttrup Kro, der er et lokalt kulinarisk møde- og samlingssted.

På vej til en levedygtig landsby? Foto: Hanne W. Tanvig

Som i alle ældre landsbyer i det vestlige Danmark findes mange foreninger. Rødding bemærker sig ved en ekstra stor social og kulturel aktivitet på kryds og tværs. For få år siden blev det oplagt at bruge ressourcen Spøttrup Borgs nærvær som løftestang og udtryk for, at byen ville tage større, eksternt rettede initiativer end tidligere – her i form af oplevelsesøkonomiske tiltag. Det store sammenhold er ellers demonstreret ved det omfattende æbleprojekt 'Rødding-Æblets by i Salling' (plantet tusindvis af æbletræer, der skal passes, og æbler der bruges f.eks. til cider og til en årlig æblefestival) samt et stærkt samarbejdsnetværk af innovative personer.

I mange år har Rødding 2020 – Rødding Udviklingsråd som paraplyforening utvivlsomt sikret den store tværgående aktivitet og nye tiltag gennem fælles udviklingsstrategier, og også sikret indflydelse på den kommunale politik. For nylig har Rødding Udviklingsråd, som det hedder nu, rekonstrueret sig, så det også kan tage flere erhvervsagtige initiativer i samarbejde med relevante parter, idet foreningens vedtægter om f.eks. formål og bestyrelsens sammensætning er skærpet til det i forhold til almennyttige foreningers vedtægter i almindelighed. Det understreges ligeledes af en ny udviklingsstrategi og en række af de nye initiativer, som nævnes nedenfor.

Den lokale udviklingskapacitet – de seneste fem år – skematisk

	Før-endogen		Endogen		Neo-endogen	
	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktør/ organisering
Human			Hjemmesider: roddingby.dk, æbletsby.dk og på vej med app'en 'Min landsby'	Rødding Udviklingsråd/andre		
					Hjælp fra studerende til udviklingsprojekter	Rødding Udviklingsråd
			Tager løbende, nye udviklingsinitiativer (bl.a. i forbindelse med æbler/mad/ eller 'genbrug' af viden om møbler)	Rødding Udviklingsråd/andre		
Social			Borgermøder	Rødding Udviklingsråd og andre		
	Mange fælles arrangementer særligt omkring mad (æbler)	Mange forskellige aktører				
	Ungdomsarrangementer (fest, kultur)	Rødding Idræts- og Kulturcenter				
Politisk					Rødding Udviklingsråd styrket og rekonstrueret til at inddrage eksterne i bestyrelsen og matche erhvervsagtige organisationer	Rødding Udviklingsråd

					Ny udviklingsstrategi der sigter på en række neo-endogene tiltag	Rødning Udviklingsråd
					Etablering og drift af Spøttrup Væksthus (planlægges)	Dannelse af partnerskab med eksterne. Rødning Udviklingsråd, Spøttrup Studiefond deltager
			Høringspart/opsøgning af indflydelse bl.a. i byråd	Rødning Udviklingsråd		
Fysisk			Planter æbletræer i byen og driver et potet for at fremme af fællesskab, oplevelser, viden og image (herunder æblefestival)	Foreningen Æblets by/ Rødning Udviklingsråd		
			Bruger Spøttrup Borg som kulisse for store events (Middelalderkampe, Bispens Dag, det kommende Spøttrup Væksthus) med tiltrækning af mange udefra	Rødning Udviklingsråd og mange andre		
			Har planer om selv at opføre alternative bomuligheder for tilflyttere	Rødning Udviklingsråd		
			Har taget initiativ til byfornyelse for at fastholde og tiltrække bosiddende	Rødning Udviklingsråd (i samarbejde med ekstern aktør)		
			Bruger BizzArt som ramme for nye erhverv, mødested, showroom, cafe	Rødning Udviklingsråd/Borgergade ApS		
			Bruger en tidligere møbelfabrik til forskellige arrangementer (for erhverv)	Lokale erhvervsdrivende, Rødning Udviklingsråd		
Økonomisk			Bruger BizzArt som innovationsmiljø	Borgergade ApS, Rødning Udviklingsråd		
					Bruger Spøttrup Studiefond til generering af flere eksterne midler og fælles, økonomiske aktiviteter (senest Væksthuset Spøttrup)	Spøttrup Studiefond, Rødning Udviklingsråd

SWOT-analyse

Styrker Et omfattende udviklingsmiljø med tilhørende organiseringer. Bruger fysisk kapital målrettet (æbler og Spøttrup Borg i baghaven)	Svagheder Den omfattende aktivitet modsvarer ikke demografisk – der er nettofraflytning
Muligheder Har mange af de forhold, som tiltrækker nye bosiddende og erhverv. Flere muligheder for oplevelsesøkonomi og nye erhverv	Trusler At sikre tilgang af de fornødne ressourcer (personer), når der fortsat skal skabes og fastholdes initiativer i det store format og til Røddings fordel

Umiddelbare konklusioner

Blandt de tre eksempler har Rødding mest at byde på i alle positioner og er således også i den neo-endogene position. Der er en tyngde af og synergi mellem endogene indsatser og relationer og oven på dem en række vertikale udviklingsrelationer, der, for at kunne fremme den lokale udviklingskapacitet, har organiseringer af erhvervsagtig karakter. Forhold, som kan komme i spil, er imidlertid, hvordan man lokalt kan sikre og fastholde synergi og navnlig de neo-endogene tiltag og den tilgang i det hele taget på længere sigt. Her kan bl.a. peges på a. et behov for et øget fokus på den humane kapital, herunder tiltrækning af nye borgere, til fortsat styrkelse af udviklingskompetencer og b. for en øget markering af den politiske kapital i form af Rødding Udviklingsråd. Det kan indebære en tydeliggørelse af Røddings ambitioner og kapacitet især udadtil og en stærkere adressering af BizzArts og møbelfabrikkens potentialer, hvorfor der også er kursiveret omkring de to. BizzArt kunne f.eks. søge målrettet ud og gøre sig gældende i et tæt samarbejde med eksterne ressourcer (f.eks. universitet), og møbelfabrikken kunne spille en større rolle i det lokale virke i øvrigt og i særdeleshed som faktor i den eksternt rettede strategi. Sikring af lokalt 'udbytte' af Spøttrup Væksthus i samarbejdet med de store, eksterne parter forekommer ligeledes at være betinget af den humane og politiske kapital fortsatte styrke.

Vorbasse som eksempel⁴³

Baggrundsbeskrivelse

Nu om dage kendes Vorbasse bedst for det årligt tilbagevendende Vorbasse Marked og Vorbasse Krigshavn og lever ellers et liv som soveby, stik imod hvordan det var i fortiden. I fortiden var Vorbasse nemlig et af landets transportknudepunkter og betydningsfulde steder, med en hellig kilde i landsbyen som omdrejningspunkt.

For år tilbage var der en del lokale arbejdspladser ved industri og anden erhvervsaktivitet, og indbyggertallet var også betydeligt højere end i dag. Fortsat falder befolkningstallet, hvilket særligt skal forklares ved en vis fraflytning, og at mange ældre falder bort. Allersenest har der til gengæld været en stor stigning i antallet af fødsler, hvilket antyder en ændring i befolknings sammensætningen.

⁴³ Se bl.a. Byfornyelse i Vorbasse – et skitseprojekt (2017); En udviklingsplan for fremtidens Vorbasse (2018); Tanvig (2020) og Vorbasse.dk. Beskrivelsen bygger desuden på løbende dialog og er godkendt af den lokale repræsentant.

Turistmæssigt har Vorbasse en mindre, løbende tilstrømning bl.a. som følge af en lokal campingplads. Men Vorbasse Markeds besøgstal på ca. ¼ mio. i de to dage om året, tiltrækker selvfølgelig mere liv til byen i de dage. Indtil nu har de arkæologiske fund ikke været kendt i bredere kredse og derfor heller ikke kunnet spores i form af besøgende. Men det arbejdes der på at ændre, se senere.

Vorbasses tidligere arbejdsmarked og det, som mange upendlere nu søger til, henvender sig til håndens arbejde og kan aflæses i statistikken i form af en stor andel af erhvervsaktive bosiddende uden uddannelse.

Tabel . Befolkningen ultimo forrige år 2015-2019, Vorbasse sogn.

2015	2016	2017	2018	2019
1841	1909	1885	1841	1805

Kilde: Statistikbanken.dk

I landsbyen findes dagligvareforsyning, en skole og en børneinstitution, ligesom man har Vorbasse Kro. Vorbasses flagskib er Vorbasse Fritids- og Kulturcenter, som er et multihus bl.a. med børneinstitution, bibliotek og mødelokaler under samme tag med adskillige idrætsfaciliteter.

I særlig grad spiller idrætsaktivitet således ind i det lokale liv, selv om der også findes andre typer fællesaktiviteter. Særligt gør driften af Vorbasse Marked sig imidlertid gældende, hvor Vorbasse Grundejerforening er spydspids og alle foreninger og frivillige er inddraget. Overskuddet fra markedet genereres i Vorbasse Fonden, som støtter de mange foreninger og gøremål i landsbyen. Hertil kommer Vorbasse Lokalråd, der har forbindelsen til kommunen og til Billunds Landdistriktsråd.

Desuden findes foreningen 'Den dynamiske landsby' og det nystiftede 'Udviklingsråd for Kilden i Vorbasse'. Sidstnævnte er etableret for at kunne opdyrke nye oplevelsesøkonomiske erhverv gennem en levende historisk genfortælling⁴⁴.

Tryksag om Kilden i Vorbasse.

KILDEN I VORBASSE

Nye arbejdspladser og aktiviteter

Invitation til informationsmøde og stiftende generalforsamling
30. oktober kl. 18:00 på Vorbasse Kro

Vi ved, at vi selv skal gå forest for at omsætte ideen til virkelighed.
For at komme godt i gang vil vi stifte foreningen 'Udviklingsrådet for Kilden i Vorbasse'.
Mødet indledes med et let måltid kl. 18:00

Hvem er vi?
En arbejdsgruppe har været i sving i en længere periode. Arbejdet er initieret af Lokalrådet, og er et led i projektet 'Den moderne landsby skaber nye erhverv', støttet af Erhvervsstyrelsens Landdistriktspulje og ledet af en medarbejder ved Københavns Universitet.

Du kan kontakte:
Frits Simmelsgaard Kristensen, mobil 2759 3803
f.s.kristensen@vorbasse.dk
Ole Juul Gram, mobil 2484 4866
olegram@vorbasse.dk

Se også www.vorbasse.dk

⁴⁴ Udviklingsrådet for Kilden i Vorbasse er i sin spæde vorden og har skullet finde fodslag med 'Den dynamiske Landsby'.

Den lokale udviklingskapacitet – de seneste fem år – skematisk

	Før-endogen		Endogen		Neo-endogen	
	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktør/ organisering	Indsats	Aktør/ organisering
Human			Hjemmesiden Vor- basse.dk	Vorbasse Lokalråd		
Social	Fælles arrangementer (mad/kultur) med udspring især i idræt	Vorbasse Idræts- center, idræts- foreninger				
			Vorbasse Marked – hele Vorbasse in- volveret i det årlige marked	Vorbasse Grund- ejerforening, alle foreninger		
Politisk			<i>Mange lokale gøre- mål og nye tiltag</i>	Vorbasse Lokalråd		
			Repræsentation bl.a. i Billund Land- distriktsråd	Vorbasse Lokalråd		
					<i>'Kilden i Vor- basse'* er organi- seret formelt, så det kan matche erhvervsdrift og i ledelsen have eksterne ressour- cepersoner</i>	<i>Udviklingsrådet for Kilden i Vorbasse</i>
Fysisk			<i>Bruger arkæologiske fund til forberedelse af et historisk for- midlingscenter</i>	<i>Den dynamiske landsby</i>		
			<i>Bruger den hellige kilde som spydspids for en vifte af pro- jekter under forbe- redelse: 'Kilden i Vorbasse'</i>	<i>Udviklingsrådet for Kilden i Vor- basse</i>		
			Bruger byfornyelses- projekt til forskøn- nelse og bosætning	Vorbasse Lokalråd (i samarbejde med eksterne aktører)		
Økonomisk			Bruger Vorbassefon- den – overskud fra Vorbasse Marked – til almennyttige formål, især idræt og ungdom men også støttet udgravninger og byfornyelsespro- jektet	Vorbasse Grund- ejerforening		

*) Aktiviteter er på planlægningsstadiet.

SWOT-analyse

Styrker Vorbasse Marked og den store lokale deltagelse. Et omfattende idræts/ fritidsliv	Svagheder Bærer præg af en lønmodtagerkultur, hvor udviklingsinitiativer mest handler om fritidslivet
Muligheder Den enestående historie kan genfortælles og tiltrække mange nye ressourcer	Trusler At der ikke kan tiltrækkes fornøden kapacitet til at sikre strategisk virke og ny lokaløkonomi

Umiddelbare konklusioner

Vorbasse står stærkt på et ben, der handler om fremme af social kapital gennem idræts- og fritidsfællesskaber, hvilket også den økonomiske kapital bruges til, og der er mange eksempler på indsatser repræsenterende de to første positioner. Landsbysamfundet er til gengæld ikke inde i den neo-endogene position som f.eks. især Rødding er. 'Kilden i Vorbasse' og den nye organisation var et tiltag i den retning, men udfoldelse af initiativet synes at forudsætte en platform med bedre forankringsmuligheder (derfor vist i kursiv). Dermed antydes, at der er behov for at styrke en strategisk landsbyledelse til at forbinde kræfterne og underbygge platformen. Lokalrådet kunne øge sin kapacitet ved at omdanne sig til en tværgående paraplyorganisering, der også har til formål at sikre en fælles udviklingskapacitet med øget vægt på det strategiske perspektiv.

6. Systemets bidrag til opbygning og udvikling af landsbysamfunds udviklingskapacitet – anbefalinger

Baggrunden for dette studie har været, at officielle anbefalinger til sikring af levedygtige landsbyer (Udvalget for Levedygtige Landsbyer, op ref.) stort set ikke handler om landsbysamfundenes egne bidrag til udvikling. De sammenhænge, hvor landsbyniveauet medvirker som aktør, er på kommunalt initiativ og navnlig i forbindelse med løsning af kommunernes egne opgaver.

En af udvalgets anbefalinger har resulteret i ændret lovgivning og forvaltning, nemlig at kommunerne skal udarbejde landsbystrategier i regi af kommuneplanlægningen⁴⁵. I forlængelse af tidligere refererede teorier er tilgangen til landsbyudviklingspolitik derfor mest 'government'-betinget og ikke 'local-governance'-betinget, som teorierne ellers påpeger som potentielt for landsbyudvikling. Den form for politik, man hidtil mest har anset for at være 'landdistriktspolitik', læner sig også mest op ad begrebet 'local governance'.

I vores optik vil 'local governance' som styringsform kunne give landsbysamfundene et stort løft, ved at den udvides, så landsbysamfundene får en større rolle at spille. Det forudsætter, at alle andre led i systemet støtter op om det. I det kommende skal vi gå tættere på, hvad der skal til. Ud over landsbysamfundene forstår vi således systemet som alle hel- og halvoftentlige instanser, men skulle det være helt fyldestgørende udgør det private erhvervsliv unægteligt også en vigtig brik.

Kapitlet følger op på de tidligere konklusioner, hvor store dele i øvrigt beror på mangeårig deltagerobservation og f.eks. en kortlægning af feltet i Tanvig & Jankovic (2017) samt Tanvig (2018). De tre repræsentanter fra eksempellandsbyerne har bidraget ved tilblivelsen af kapitlet.

Overordnet set

'Government'-styringsformen er en rammesættende politikform, der som regel kommer til udtryk på et overordnet niveau i forhold til de enkelte landsbyer og kan bære en betegnelse som f.eks. regionalpolitik. Ambitioner om en øget politisk vægt på landdistriktspolitik er dog kommet til udtryk i de senere år, ikke mindst gennem den politiske retorik. Oprettelse af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, som titulært rummede 'landdistrikter',

⁴⁵ Mange landsbyer har udarbejdet deres egne udviklingsstrategier ofte kaldt lokale udviklingsplaner (LUPer), som ikke må forveksles med planlægningens lokalplaner men har sin egen logik, men det fremgår ikke af udvalgets arbejde. Et eksempel på en LUP er Hovborgs, se vejen.dk/media/4661/9-hovborg.pdf. Nogle har udarbejdet dem i samarbejde med en kommunal medarbejder ofte benævnt 'landdistriktskoordinator'. Det rejser uvægerligt et spørgsmål om, hvordan kommunerne vil gribe deres nye arbejde med landsbystrategierne an i relation til LUP'erne.

var et tegn, hvor ressort ellers i mange år har henhørt under indenrigsministeren⁴⁶. Det nye ministerium tog, ligesom det tidligere, initiativer til styrkelse af de lokale indsatser, men det var alligevel ikke forsynet med virkemidler af betydning, herunder myndighed på området, og ministeriet blev opløst. Ressort blev i 2015 flyttet til Erhvervsministeriet og dermed tæt på en række store myndighedsbehæftede og økonomisk stærke politikområder. Her ligger det fortsat og er under samme tag som store forvaltningsområder som den fysiske planlægning og erhvervs- samt regionale politikker.

Daværende erhvervsminister udsendte samtidigt i samarbejde med daværende fødevareminister og på vegne af Regeringen en vækstplan, som blev kædet sammen med landdistriktspolitik (Regeringen, 2015). Den rummede 100 indsatsområder, som var anderledes end 'lokal landdistriktspolitik', f.eks. udflytning af statslige arbejdspladser, stimulering af landbrugets miljøhåndtering i retning af 'grøn vækst' og lempelser i Planloven⁴⁷. Flere af instrumenterne var også, hvad man kan anse for at være regionalpolitik. Den ændrede signalværdi kan man måske også spore ved, at hvor der tidligere var tale om hhv. en årlig Landdistriktsredegørelse og en Regionalpolitisk redegørelse, er der nu tale om en 'Regional- og landdistriktspolitisk redegørelse'⁴⁸.

Det, som man som regel ellers har forstået ved 'landdistriktspolitik', er fortsat fritstillet også forvaltningsmæssigt, hvilket bl.a. afspejler sig i Folketingets 'Udvalget for Landdistrikter og Øer', der ikke har et ministerielt op-hæng. Udvalget tager forskellige opgaver op efter egen politiske interesse eller interesse udefra og tilstræber indflydelse på de ministerier, som opgavernes løsning måtte sortere under. Men den manglende afklaring eller flertydighed af landdistriktspolitik findes i hele systemet, også i kommunerne.

Groft set kan man alligevel se to retninger i dansk landdistriktspolitik:

- 'Den lokale landdistriktspolitik' med 'bottom up'-projekter og frivillighed og med manglende myndighed og relativt beskedne ressourcer til formålet – der er den oprindelige form
- Rammesættende politikker med et regionalt udblik og 'top down'-præg, ofte i forbindelse med myndighedsudøvelse og ledsaget af betydelige ressourcer

Indeværende studium har uddybet relevansen af et paradigmeskifte for land-

⁴⁶ Da landdistriktspolitik blev gjort til et centralpolitisk område (i 1990'erne) og forankret i Indenrigsministeriet (og ikke Landbrugsministeriet), var det dels fordi daværende indenrigsminister var personligt interesseret, og dels fordi man ønskede at stimulere kommunerne til at føre lokal landdistriktspolitik. Landsbyerne skulle støttes i deres initiativer, hvilket blev startskuddet for Landdistriktpuljen.

⁴⁷ I samme periode blev statslige midler til medfinansiering af EU's LAG-midler reduceret, således midler til lokale projekter. I 2018 var der afsat 63 mio. kr. til LAG-ordningen (Oxford Research, 2019), men et senere politisk pres har bevirket, at beløbet blev hævet med 30 mio. kr. i 2020, så man kom tilbage til et oprindeligt niveau. Den nationale 'Landdistriktpuljen's niveau blev ikke reduceret men fastholdes på et niveau, som den stort set havde ved sin etablering, i 2020 svarende til 24 mio. kr. (jf. www.statens-tilskudsmidler.dk).

⁴⁸ Se f.eks. em.dk/media/13925/regeringen_regional-og-landdistriktspolitisk-redegoelse.pdf

distriktpolitik, fordi de to tilgange i stedet skal kunne mødes og forbindes, hvis der skal opnås mere udvikling i landdistrikterne. Da landsbysamfundene bliver krumtap skal opbygning og styrkelse af deres udviklingskapacitet i fokus, hvilket de forrige kapitler handler om.

Men hele systemet skal på banen. I det nedenstående har vi set på instanser og deres politikker på alle niveauer i Danmark, og vi medtager desuden EU's LAG-ordning, idet den fletter sig med den nationale landdistriktpolitik i udmøntningen, jf. tidligere⁴⁹.

Her skal det desuden understreges, at vi forholder os til de enkelte niveaues og instansers rolle med typiske bidrag, som det tegner sig nu. Nogle af forslagene til ændringer vil imidlertid sætte sig igennem i hele kæden, ikke mindst dem til det centralstatslige niveau. De kædereaktioner har vi ikke foregrebet. Eksempelvis vil forslag om at give myndighedsbeføjelser til det landdistriktpolitiske ressort samt større indflydelse til landsbyniveauet røkke ved den kommunale forfatning.

Generel landdistriktpolitik og forvaltning

Selvskrevet er det, at landdistriktpolitik på alle niveauer gennem italesættelse, forvaltning og handling reelt skal prioritere og styrke lokal udvikling og muligheder for at opbygge den lokale udviklingskapacitet. Blandt anbefalinger til det generelle niveau er f.eks., at:

- give landdistriktpolitisk ressort myndighed
- opprioritere politikfeltet på alle områder og forvaltningsmæssigt blive i stand til at opstille gode rammer for opbygning og fremme af lokal udviklingskapacitet
- virke for udbredelse af den neo-endogene tilgang – at landsbysamfundene skal kunne bruge 'bottom up'-princippet men blive i stand til at gribe og omsætte eksogene og 'top down'-betingede ressourcer
- etablere et tæt samarbejde med og give de lokale samfund større indflydelse på egen udvikling (styrelsesloven, kommunalfuldmagten)
- animere alle landsbysamfund til at styrke sig

På det nationale niveau

Nationalt sættes de fleste rammer for en regional udvikling. Her kan der peges på en række politikområder, som har stor indflydelse på lokal udviklingskapacitet. Ud over klassikeren – decentralisering af statens egne enheder – kan man give enkelte eksempler på et ændret perspektiv som i skema på næste side.

⁴⁹ EU-niveauet har haft et tydeligt blik for betydningen af 'bottom up' og det neo-endogene perspektiv i forbindelse med f.eks. LEADER-programmerne, der nu hedder LAG-ordningen. Se f.eks. 'The Leader Approach' (enrd.ec.europa.eu). Til gengæld synes en indsats for styrkelse af lokal udviklingskapacitet og det neo-endogene perspektiv utydeliggjort, når det kommer til den konkrete forvaltning, også i Danmark. Bosworth et al. (2016) har iagttaget og beskrevet dette og fundet afgørende begrænsninger som følge af det centrale niveaus indflydelse.

Eksempler på almindelige, centrale politikområder af betydning for udviklingskapacitet i landsbyer.

Styrkelse af de lokale kapitaler	Politik	Ændret perspektiv til fordel for landsbyer	Ressortministerium
Human	Uddannelsessystemet	Muligheder for opbygning af kompetencer lokalt	Uddannelsesministeriet
Social	Et rummeligt arbejdsmarked	Muligheder for nye beskæftigelsesformer	Beskæftigelses- og Socialministerierne
Politisk	Styrelsesloven	Muligheder for lokal styring af udvikling	Indenrigsministeriet
Fysisk	Planloven (lands- og kommunal planlægning)	Muligheder for flere og nye bosætningsformer mv.	Erhvervsministeriet (fysisk planlægning)
Økonomisk	Erhvervsfremme	Muligheder for fremme af alternative landsbyerhverv	Erhvervsministeriet

Foranstaltninger direkte møntet på den lokale udviklingskapacitet kan være mangeartede og udspringe fra forskellige fagministerier og forvaltninger, enkeltvis, eller på tværs med et muligt landdistriktsministerium som initierer og koordinerende part.

Her kan peges på mange oplagte muligheder, f.eks.:

- animere det neo-endogene koncept i støtteordninger og evt. etablere en særlig støtteordning til fremme af landsbysamfunds udviklingskapacitet
- kræve indsats til fremme af egen udviklingskapacitet såfremt landsbysamfundet skal opnå støtte fra støtteordninger (det kunne omfatte ordninger på alle niveauer)
- indarbejde og udvikle undervisningsmaterialer i landsbyledelse og kapacitetsudvikling udbudt via uddannelser og rådgivningssystemet på alle niveauer
- tillade forsøgsprojekter (dispensere fra styrelsesloven) med henblik på udforskning af rækkevidden af landsbyers arbejde med fremme af egen lokal udviklingskapacitet
- understøtte relationer og samarbejdet mellem landsbyer og relevante eksterne ressourcer eller instanser
- indføre og uddanne personale (på alle niveauer) til at kunne matche landsbysamfund i deres arbejde med kapacitetsudvikling, bl.a. som coaches

På det regionale niveau

Regioner kan vælge at tage landdistriktsudvikling op som et politikfelt, hvilket f.eks. Region Midtjylland har gjort (Region Midtjylland, 2019). Da er det oplagt at indarbejde og støtte fremme af landsbyers udviklingskapacitet, hvor der kunne medtænkes midler fra EU's Regionalfond og Socialfond. En coachordning med et beredskab af kvalificerede personer (til støtte af landsbysamfundenes analysearbejde som tidligere foreslået) kunne etableres og tilbydes her fra evt. i samarbejde med kommunerne. Måske hører den ordning dog bedre hjemme i Erhvervshusene.

Som en central brik i erhvervsfremmesystemet⁵⁰ findes de Regionale Erhvervshuse. Herfra kunne man ligeledes spille stærkere ind på landsby-

⁵⁰ Lov om erhvervsfremme, Lov nr. 1518 af 18/12/2018. www.retsinformation.dk.

niveau, se bl.a. Tanvig, 2020. Jo mere det neo-endogene perspektiv med erhvervsagtige gøremål og behov for nye organisationsformer skal foldes ud, jo mere vil det forudsætte relationer og viden af en art, som det system kunne bidrage til at formidle. I forbindelse med udvikling af nye tilbud og generel rådgivning til fordel for landsbyernes udvikling, kunne den føromtalte coa-chordning blive etableret.

I denne sammenhæng er det navnlig de humane og politiske kapitaler, der kan styrkes ved at:

- indføre landdistriktspolitik i regionen med særligt blik for fremme af lokal udviklingskapacitet
- der skabes motivation og incitamenter til og det sikres, at alle landsbysamfund, også de umiddelbart passive, arbejder med styrkelse af deres kapacitet
- opbygge og indarbejde viden og kapacitet inden for Erhvervshusenes portefølje til at understøtte landsbysamfundenes arbejde med opbygning af entreprenørskab (socialt entreprenørskab) og lokal udviklingskapacitet, især frem mod den erhvervsagtige neo-endogene position
- sammen med relevante parter, f.eks. uddannelsesinstitutioner og kommunerne, tilbyde kompetenceudvikling og kurser i fremme af lokal udviklingskapacitet f.eks. til dem der skal kunne fungere som coaches
- sikre et beredskab af kompetente coaches sammen med aktører på det kommunale niveau – også som udrykningsstyrke, når landsbysamfund ikke selv kan arbejde med deres udviklingskapacitet (det nexogene princip).

På det kommunale niveau

Set udefra kan kommunerne ofte virke splittede internt i synet på landdistriktsudvikling og -politik, hvilket afspejles forvaltningsmæssigt. Normalt er der tale om en beskeden ressourceallokering til den faktisk benævnte landdistriktspolitik bl.a. i form af en mindre pulje og en medarbejder som service- og kontaktperson til landsbyerne. Vedkommende kan være placeret i kulturforvaltningen (Hedetoft & Broegaard, op ref.), mens f.eks. den kommunale planlægning er placeret i en anden forvaltning med en anden forståelse af 'landdistrikter'⁵¹. Det er i øvrigt almindeligt, at samarbejdet især omfatter de aktive landsbysamfund.

En øget prioritering af den landdistriktspolitiske indsats i nogle kommuner kan i øvrigt spores ved, at der afsættes lidt flere ressourcer og 'ressort' flyttes tættere på borgmesterkontoret. Endvidere under overskriften 'landdistriktspolitik' er det almindeligt for kommunerne at sætte samarbejde med lokalråd, landsbyfora m.fl., hvilket som regel omfatter udveksling af information og høring i forskellige kommunalpolitiske sager⁵². Tilsvarende findes eksempler på samarbejde med landsbyerne under betegnelser som 'samskabelse', 'co-production' eller 'co-creation', der for nogle ligeledes er et udtryk for 'landdistriktspolitik'.

⁵¹ F.eks. bruges begrebet 'det åbne land' og 'landzone', hvis indbyggede logik kolliderer med ønsker om landsbyudvikling.

⁵² Hvilket blev udbredt i forbindelse med indførelsen af Strukturreformen fra 2007, hvor centraliseringen tydeliggjorde et sådant behov.

Ændringen i Planloven med virkning fra starten af 2019 indebærer til gengæld et brud med frivilligheden, fordi kommunerne i forbindelse med kommuneplanlægningen skal udforme kommunale landsbystrategier⁵³.

Mere eller mindre integreret i den kommunale forvaltning findes i de fleste kommuner desuden en kommunal erhvervsservice eller et lokalt erhvervsfremme-kontor. Som erhvervsfremme-systemet på regionalt niveau har det kommunale ikke hidtil haft landsby-erhvervsudvikling i fokus (Tanvig, 2020).

Ikke desto mindre er kommunerne med deres forbundne enheder vigtige medspillere for landsbysamfundene og skal kunne bakke op om deres strategier til fremme af udviklingskapaciteten, herunder styrke entreprenørskab og give plads til større selvstændighed og kompetence især med øget vægt på den neo-endogene position. Kommunerne er desuden de nærmeste til at motivere til og sikre, at også de hidtil passive landsbysamfund, kan påbegynde arbejdet med opbygning af udviklingskapacitet. De kan tilsvarende stille kompetente coaches (sammen med regionale enheder) til rådighed.

På den baggrund kan det f.eks. foreslås, at:

- der afsættes flere ressourcer til det landdistriktspolitiske beredskab, både forvaltnings- og kompetencemæssigt
- landsbyerne sikres større indflydelse og rum for udvikling samt f.eks. muligheder for overtagelse af kommunale opgaver, når landsbysamfundene finder det relevant
- der skabes sammenhæng i landdistriktspolitikken inkl. planlægning og erhvervsfremme, bl.a. afspejlet i øget vægt på udviklingskapacitet i de kommunale landsbystrategier
- personalet kvalificeres til at understøtte landsbysamfundene i deres arbejde med mobilisering og udvikling af deres kapacitet

Offentlige instanser uden for de almindelige forvaltninger

Mange decentralt beliggende offentlige instanser og institutioner i øvrigt kan være relevante samarbejdspartner for landsbyerne, f.eks. uddannelsesinstitutioner. Især forudsætter den neo-endogene position sådanne samarbejdsrelationer, der kan sikre adgang til de nødvendige eksogene ressourcer.

Blandt umiddelbare eksempler på hvordan det kunne fremmes er at:

- deltage i netværk med landsbyaktører og udviklere/ledere i de pågældende instanser og institutioner
- samarbejde om praktikpladser eller 'laboratorier' i landsbyerne for studerende og andre ressourcepersoner
- bidrage med viden og faciliteter f.eks. i udviklingsforløb

Betydelige instanser i udkanten af det offentlige system

Herimellem er der mange, typisk interesseorganisationer, som spiller ind.

⁵³ I skrivende stund foreligger der ikke en bekendtgørelse, der redegør for, hvordan den opgave skal løses.

F.eks. er det Kommunernes Landsforening, der sammen med Landdistrikternes Fællesråd faciliterer Kommunernes Netværk for Landdistriktskoordinatorer⁵⁴. Mange er 'private' interesseorganisationer, f.eks. De Samvirkende Købmænd, Landbrugets rådgivningssystem og DGI. Nogle virker mere offentligt tilknyttet, f.eks. Kommunernes Landsforening, end andre, f.eks. DGI. Disse 'indirekte' spillere har vi ikke set nærmere på, men de nævnte er f.eks. medlemmer af Landdistrikternes Fællesråd, som vi vender tilbage til sidst i dette afsnit.

Blandt decentrale bidragydere er de lokale aktionsgrupper eller LAG'erne⁵⁵,⁵⁶, der agerer relativt uafhængigt, og som med EU-midler matchet med nationale midler i ryggen kan støtte lokale projekter i landdistrikterne⁵⁷. Deres geografiske rækkevidde kan variere f.eks. afhængig af prioritering af ressourcer til deres administration i form af sekretariat/LAG-koordinatorer. For indeværende er det almindeligt, at en LAG dækker flere kommuner rent geografisk bl.a. for at kunne dele de administrative omkostninger. LAG'erne understøtter mange typer udviklingsprojekter herunder projekter med et erhvervs sigte. De har mulighed for at understøtte landsbyernes arbejde med fremme af deres udviklingskapacitet, men så vidt erfaret er der ingen klare eksempler herpå.

I mange kommuner findes landsbyforeninger, lokalråd o.l. eller forskellige typer landsbynetværk, der har valgt at slutte sig sammen, f.eks. i et landsbyforum, for at kunne stå stærkere i samarbejdet med kommunerne og dermed få indflydelse på kommunale prioriteringer. Nogle medvirker som rådgivere i forhold til fordeling af kommunale støttemidler til landsbyprojekter. Som for LAG'ernes vedkommende kan der her – også efter personlige erfaringer – peges på en blind plet, når det gælder sikring af de enkelte landsbyers udviklingskapacitet.

Til LAG'erne og de forskellige typer landsbynetværk kan det anbefales, at:

- åbne perspektivet for og tilføre midler til opbygning og fremme af landsbyers udviklingskapacitet

Andre medspillere er de store fonde som f.eks. Realdania⁵⁸, men dele af karakteristikken nedenfor angår f.eks. også Lokale- og Anlægsfonden. Realdania drives som en fond gearret af overskudsmidler fra boligsektoren. I de senere år har fonden lanceret programmer bl.a. til fordel for tiltag i

⁵⁴ I mange år har Kommunernes Landsforening desuden faciliteret 'Kommunernes Åben Land-netværk', nu kaldt 'Kommunernes Åben Land og Landdistriktsnetværk' under Teknik & Miljø kl.dk/kommunale-opgaver/teknik-og-miljoe, mens netværket for landdistriktskoordinatorer serviceres fra Center for Vækst og Beskæftigelse kl.dk/kommunale-opgaver/erhvervsudvikling til illustration af skillelinjen mellem planlægningsverdenen (med åben land planlægning) og landdistriktsområdet.

⁵⁵ Livogland.dk/lokale-aktionsgrupper

⁵⁶ Desuden findes visse midler fra EU's fiskeriudviklingsprogram, som administreres på samme måde, og for de områder hvor det er relevant (kystnære) indgår og forvaltes de som regel sammen med LAG-midlerne og bliver til FLAG'er.

⁵⁷ Se f.eks. Livogland.dk.

⁵⁸ Realdania.dk

yderområder og landdistrikter og muliggjort større indsatser end dem, som landdistriktspuljerne normalt kan favne i økonomisk omfang. Projekterne skal relateres til det bebyggede miljø og adgang til bevillinger er som regel betinget af, at kommunerne deltager som ledere af projektet. Herfra er der udarbejdet åbent tilgængelige eksempelmaterialer og f.eks. en vejledning i projektudvikling og den tidligere omtalte metodevejledning i udformning af kommunale landsbystrategier (Realdania, op ref.). Fondens indretning er velegnet til styrkelse af den fysiske kapital, men betoningen af den kommunale rolle i de lokale projekter understreger, at Realdania ikke hidtil har væg- tet styrkelse af det enkelte landsbysamfunds udviklingskapacitet.

Til Realdania og mulige andre fonde kan derfor anbefales:

- at lægge større vægt på og støtte landsbysamfundene i at blive i stand til selv at administrere og arbejde med de store projekter

Blandt øvrige aktører med stor indflydelse på området men i periferien af selve systemet er interesseorganisationerne. Her tænkes navnlig på Landdistrikternes Fællesråd⁵⁹,⁶⁰. Landdistrikternes Fællesråd er en interesseorganisation med mange forskellige parter som medlemmer herunder de fleste af landets kommuner. Relativt set fylder landsbyerne som medlemskategori mindre end tidligere, hvor det især var landsbyerne og landbruget, som var repræsenteret. Det er sket i takt med, at de øvrige parter er trådt ind i medlemskredsen, senest f.eks. LAG'erne i Danmark samt flere af Regionerne.

Fællesrådet øver politisk indflydelse i mange sammenhænge men særligt på Christiansborg, og markerer sig ofte i medierne. Det har desuden et formelt samarbejde med Erhvervsstyrelsen om varetagelse af opgaver efter en aftale, der er reguleret af årlige aftaler (Tanvig & Jankovic, op ref.). Her har vi dog valgt at se på dem som uafhængig interesseorganisation. Både 'bottom up'- og 'top down'- perspektivet i landdistriktspolitik hyldes i praksis af Fællesrådet. Fremme af mange enkeltsager fra oven (Christiansborg) med f.eks. udflytning af statslige arbejdspladser som en mærkesag og politiske anliggender, der f.eks. vedrører kommunerne og LAG'erne, er særligt tydelige, men vigtigheden af landsbyernes engagement bliver også italesat jævnlige. Som tidligere omtalt har Fællesrådet et organiseret samarbejde med kommunale landdistriktskoordinatorer (sammen med KL). En tydelig adresse til og konkrete forslag til styrkelse de enkelte landsbysamfunds udviklingskapacitet har vi dog ikke fundet eksempler på.

Forslag til indsats via Landdistrikternes Fællesråd og andre interesseorganisationer på landdistriktsområdet:

- at arbejde for at styrke landsbysamfundenes egen udviklingskapacitet ved at påvirke politisk og formidle temaet og ovenstående anbefalinger

Landsbyerne selv i forhold til samarbejde med systemet i øvrigt

Det er oplagt, at alle forslagenes succes vil afhænge af, om landsbyerne selv

⁵⁹ Landdistrikterne.dk

⁶⁰ Også Balance Danmark kunne være relevant, men her nøjes vi med Fællesrådet. Se Landdistrikterne.dk og Balance-Danmark.dk.

er indstillet på at modtage og det samarbejde, som kræves.⁶¹ Skridt i retning af den forening vil f.eks. kunne handle om:

- at deltage i styrkelse af egen udviklingskapacitet suppleret med kurser i entreprenørskab og landsbyledelse
- at lave åben-landsbyarrangementer og ideworkshops med repræsentanter fra resten af systemet som gæster eller deltagere
- at etablere og invitere repræsentanter med i et rådgivende udvalg
- at være praktiksteder og laboratorier for studerende og andre ressourcepersoner i forbindelse med ideudvikling, undersøgelser, validering osv.

Opsamling

- Hele systemet skal spille ind og understøtte landsbysamfundenes arbejde med at styrke egen udviklingskapacitet. Det gælder på mange niveauer og måder.
- Særligt fra centralt og regionalt hold og via politikområder, der ellers ikke har arbejdet med 'landdistriktsudvikling', kan der gøres meget nyt ved at sikre rammerne for og samarbejdet om det hele.
- Kommunerne er som regel set som det officielle systems hovedaktør på landdistriktsområdet. Også de kan opprioritere den faktiske indsats og samtidigt give landsbysamfundene en større rolle, sikre sammenhænge imellem forvaltningers bidrag i forhold til alle de lokale kapitaler samt understøtte og myndiggøre landsbyernes strategier til fremme af lokal udviklingskapacitet.
- I systemet findes mange halvoffentlige aktører og aktører i udkanten af det offentlige system, f.eks. LAG'er, institutioner, fonde og interesseorganisationer på landdistriktsområdet. Alle har en stor rolle at spille, når der skal sættes lup på og øves indflydelse til fordel for de enkelte landsbyers udviklingskapacitet.
- Landsbyerne skal selv være en del af systemet i rigtig 'local governance'. I tidligere kapitler er det beskrevet, hvad de selv skal gøre. Her kan suppleres med kurser i kompetenceudvikling f.eks. i entreprenørskab og om landsbyledelse, og at landsbysamfundene inviterer resten af systemet indenfor.

⁶¹ 'Tendens til centralisering og en generel opinionsdannelse med 'landsbydød' som overskrift har fået mange landsbyer til at opfatte sig som tilsidesat eller nedværdiget, vende sig indad og fremmanet en energi båret af trods, 'vi vil, kan og skal selv'. Denne iagttagelse er gjort af mange, der har studeret landsbyaktivitet i de senere år. Slumstrup/Mortensen (red.) (2015) har forsøgt at samle denne energi til et fælles oprør fra neden.

7. Diskussion og eftertanker

I arbejdet med at komme fra teorier og begreber til praksis, skal der fortolkes og vælges, og der opstår dilemmaer og faldgruber. Nogle af dem har vi erkendt og bearbejdet, andre hænger i luften. Grundlæggende er udfordringen, at teorier nødvendigvis er overordnede og kan beskrive generelle tilstande og ofte ud fra et empirisk grundlag fra tidligere perioder, mens skabelse af udvikling fra lokalt hold er langt mere konkret og facetteret og skal gribe ind i en ukendt fremtid.

Foranderlig omverden

Vi skriver om betydningen af global kontekst og foranderlighed af betydning for lokal indsats, og forandringerne sker hurtigere end førhen. I går var det neoliberalisme og fri bevægelighed med øget lokal konkurrence, og i morgen måske nationalstatslig inddæmning pga. globale kriser. Før tilblivelsen af rapporten handlede det om tendenser til centralisering, hvor strukturreformen fra 2007 var med til at forstærke den, men under tilblivelsen af rapporten var der tydelige tegn på modurbanisering og filosofien om vækst og storbyksamfund blev betvivlet i voksende grad. Her ved falderebet har vi oplevet Coronakrisen og spådomme om flere sådanne pandemier fremover. Den krise har vist, at det også kan være en fordel at bo og færdes spredt pga. nedsat smitterisiko, og aldrig har strømmen af besøgende i de små samfund været større end i sommeren 2020. Det taler til fordel for decentral udvikling og andre odds for landsbysamfundenes muligheder er nu til stede. Måske får landsbysamfundene derfor heller ikke samme behov for selv at sikre sig, som vi har forudsat, og måske er der andre faktorer, som også de skal arbejde med så som sikring af værnemidler og isolationsfaciliteter? Endelig må vi ikke glemme sundhedsdagsordenen eller klimakrisen, som utvivlsomt vil virke ind på bosætning og lokalisering i det hele taget.

Ikke alle landsbysamfund er parate

Fra en anden vinkel ser vi ligeledes et skisma. Med teorier og begreber i hånden kan vi argumentere for og udvikle instrumenter til, at landsbysamfundene kan træde i karakter og erobre en større platform end den, som civilsamfundet normalt opererer på. Men det er ikke givet, at alle landsbysamfund ønsker at være så selvberørende, også selv om de magtede det. For mange er foreningsliv og bløde projektaktiviteter tilstrækkelige, fordi de alene søger samværsmuligheder, mens staten og markedet må klare resten. Sådan er logikken også i de almindelige støtteordninger til landdistriktsudvikling. Man kan desuden mene, at sikring af lighed skal foregå og kræver en stærk stat (herunder kommunerne), og at civilsamfundet desuden bliver forulempet og sammenholdet trues, såfremt det bevæger sig ind på markedets arena. Tilbage står selvfølgelig også de landsbysamfund, der ikke umiddelbart kan, men som ifølge anbefalingerne skal have en igangsættende, hjælpende hånd, og hvor hverken den endogene eller neo-endogene position ligger inden for

synlig rækkevidde. I så fald bliver en nexogen tilgang relevant, og en mobilisering skal først finde sted og triggere udefra – men hvad skal udløse en sådan aktion, og hvem skal tage ansvar for det? Ydermere har vi en forudsætning om, at landsbysamfundene ønsker at arbejde sig fremad til at kunne stå stærkere, men det kunne jo også være, at nogle i stedet ønsker at falde tilbage for at samle kræfter f.eks. efter at være stødt ind i opslidende udfordringer uden resultat. En tilbagetrækning vil automatisk finde sted, når der slækkes på initiativkraften, men at sætte arbejdet med udviklingskapaciteten på et stand by kan med fordel ske på baggrund af evaluering og beslutning, så landsbysamfundet kan genoptage arbejdet på et erkendt grundlag.

Teorier bygger på overforenkling

I forhold til teorierne skriver vi ligeledes noget, som kan give anledning til diskussion. Vi finder nemlig, at lokal udviklingskapacitet (i teorierne 'institutionel kapacitet') først kan komme til udtryk, når de konkrete gøremål har et rumligt perspektiv (pga. det lokales betydning). Det er altså ikke tilstrækkeligt at måle på human, social eller politisk kapital, som nogle opfatter som udtryk for institutionel kapacitet, men også på hvordan de arbejder med sig selv i det lokale rum og med rumlige relationer udad/indad. I det kan øvrige lokale kapitaler så som brug af den fysiske og økonomiske kapital tilsvarende blive relevant, når det bruges til at styrke kapaciteten. Det betyder, at begrebet 'bottom up' fortsat er vigtigt, som mantraet har været i mange år, men at ikke alt er godt, bare fordi det er 'bottom up'. Det komplicerer og gør arbejdet vanskeligere også for teoretikere!

Kategorisering af landsbyer

I forhold til nogle refererede undersøgelser, gør vi ydermere noget, som vi har kritiseret dem for, nemlig at kategorisere landsbyerne – i vores er det i forskellige udviklingspositioner. Forsvaret er, at det er nødvendigt at forenkle en ellers uoverskuelig virkelighed, men vi finder ikke, at kategorisering er et mål i sig selv. Vi arbejder netop med kategorier, der viser dynamikker eller processer: Hvor kan landsbysamfundene være på vej hen med det, de gør og kan gøre? Desuden skal det fremhæves, at landsbysamfundene selv skal bestemme deres position og retning.

Udfordring af tidsånden

Modstrøms synes vi også at gå ved at anbefale og anvise en model for landsbysamfundene til at blive formelt styrket og organiseret til fordel for stærkt forpligtende gøremål vel at mærke i en tidsalder, hvor midlertidige, ad hoc og personligt interessebårne fællesskaber ellers italesættes bredt set. Vores tilgang er, at det mere uformelle og 'hverdagsmageriet' skal kunne komme til at gå hånd i hånd med det strategiske og formelt arbejdende virke i landsbyerne. Samtidigt er vi af den overbevisning, at det 'flygtige' nærmere er en storbyagttagelse, hvor der i en landsby gør sig andre vilkår og behov gældende af betydning for fællesskabernes art og gøremål.

Velfærdsstat og mere magt til landsbyerne?

Det gode spørgsmål her i Danmark er, hvad vores velfærdsstat betyder for landsbyernes muligheder for at opnå styrkelse af deres kapacitet (og dermed øget indflydelse). I mange år har den fungeret stærkt decentralt (især i form af kommunerne), og i realiteten varetager mange af de opgaver, som man i andre lande ville kalde 'rural policy', og dermed også varetager opgaver og funktioner, som ellers kunne have henhørt under landsbysamfundene som førhen. Måske vil forsvaret for den danske velfærdsstat (og kommunerne i særdeleshed) sætte grænsen og kunne blive landsbyernes 'fjende', hvis de kommer for godt i gang med nyt fremover? I vores kapitel om systemets bidrag er der sikkert mange, som vil betakke sig.

Afgrænsning af landsbysamfund er flydende

Vi er ikke gået ind i spørgsmålet om, hvad der definerer en landsby fysisk set og har overtaget den fra Udvalget for Levedygtige Landsbyer (ca. 200-1000 indbyggere). Til gengæld har vi gjort mere ud af at beskrive, hvorfor begreber som landsby og landsbysamfund fortsat er relevante og udgør en forskel i forhold til f.eks. 'lokalby' eller 'lokalsamfund'. For at blive levedygtig i 2.0-udgave er det heller ikke den fysiske grænse, som er relevant, men alligevel er der i det praktiske arbejde brug for at kunne trække en streg for at afgrænse landsbysamfundet. Man kan også spørge, om landsbysamfund ikke kan blive for små til at gøre, som vi anbefaler, for er der folk nok til at tage fat i alle tilfælde? Udvalget nævner i øvrigt 'landområder' af og til, antageligt fordi det har planlægningskasketten på, og i planlægningen findes et fast begreb, 'det åbne land'. Efter vores opfattelse er 'landområder' ikke automatisk en integreret del af 'landsby' eller 'bare' et socioøkonomisk opland eller periferien til landsbyen. Når landsbyerne er blevet løftet ud af den passive rolle i et byhierarki, må samme logik sige, at landområder set som spredt beliggende levesteder har mulighed for at udvikle sig selv. Kapacitet handler i det hele taget ikke om størrelser men om evner til at begå sig i det nye rum, så også de mindste har potentialer. I relation til levesteder uden for landsbyerne kan vi i øvrigt pege på et behov for nytænkning i politik og planlægning.

At fastholde fokus på lokal udviklingskapacitet er svært

Det har været nødvendigt at fastholde fokus på lokal udviklingskapacitet for at raffinere det og trække det frem i lyset som en betydningsfuld, men ellers overset brik. Når landsbyernes skal analysere deres kapacitet og fremme af samme som foreslået, kræves evner til at abstrahere for at kunne holde fokus på den og ikke tage fat på alt det andet, som de også arbejder med, og det er svært. Alligevel finder vi det nødvendigt, at de gør det for at opnå en nødvendig erkendelse om ståsted og muligheder for udviklingsretning baseret på egne ressourcer. Når den opgave er gennemført, vil det til gengæld være oplagt at gøre spørgsmålet om egen udviklingskapacitet til en del af deres kommende landsbystrategier (de benævnte LUP'er).

Litteratur

Agger, A. (2005):

Demokrati og deltagelse – et borgerperspektiv på kvarterløft. sbi.dk/Assets/Demokrati-og-deltagelse/2006-01-12-3553316852.pdf

Anderson, A. R. (2000):

Paradox in the periphery: An entrepreneurial reconstruction? *Entrepreneurship & Regional Development*, 12(2), pp. 91–109

Anderson, A.R.; Gaddefors, J. (2016):

Entrepreneurship as a community phenomenon; reconnecting meanings and place. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 8 (4), pp. 504-518

Bang, H.P.; Hansen, A.P. (2005):

Kvarterløft: Borgerinddragelse gennem kulturstyring i Kgs. Enghave. I: Bang, H.P et al (red): *Magtens nye ansigt*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Bensemman, J.; Warren, L.; Anderson, A. (2018):

Entrepreneurial engagement in a depleted small town: Legitimacy and embeddedness. *Journal of Management & Organization* (2018), pp. 1-17

Bertelsen, J.B. (2012):

Befolkningsudvikling og tilflytningsmønstre på Fur. livogland.dk/files/dokumenter/publikationer/5_rapporten_-_befolkningsudvikling_og_tilflytningsmønstre_paa_fur.pdf

Bock, B.B. (2016):

Rural Marginalisation and the Role of Social Innovation; A Turn Towards Nexogenous Development and Rural Reconnection. *Sociologia Ruralis*, 56 (4), pp. 552-573

Bosworth, G.; Annibal, I.; Carroll, T.; Price, L.; Sellica, J.; Shepherd, J. (2016):

Empowering Local Action through Neo Endogenous Development: the case of LEADER in England. *Sociologia Ruralis*, 56 (3), pp. 427-449

Bourdieu, P. (1986):

The forms of capital. I: J.G. Richardson (ed.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York, Westport, CT and London: Greenwood Press

Bryden, J.; Efstratoglou, S.; Persson, L-O.; Schrader, H.; Atterton, J.; Ceccato, V.; Courtney, P.; Efstratoglou, A.; Hachmöller, G.; Hart, K.; Koch, B.; Kouroussi, E.; Masurek, L.; Apostolos Papadopoulos, A.; Timm, A. (2001):

Dynamics of Rural Areas. Final Report. December

Billund Kommune/Vorbasse Lokalråd:

Byfornyelse i Vorbasse. Skitseprojekt 2017. <http://byudvikling.billund.dk/lokalbyerne/udvikling-af-lokalbyerne/vorbasse/>

Castells, M. (1996):

The Rise of Network Society. Blackwell: Oxford

Copus, A.K.; Shucksmith, M.; Dax, T.; Meredith, D. (2011):

Cohesion Policy for rural areas after 2013. A rationale derived from the EDO-RA project (European Development Opportunities in Rural Areas) – ESPON 2013 Project 2013/1/2. *Studies in Agricultural Economics*, 113 (2), pp. 121-132

- En udviklingsplan for fremtidens Vorbasse, 2018:*
billund.dk/media/993591/udviklingsplan-vorbasse-2018.pdf
- Rødning Udviklingsråd, Pro-Vins:*
 Formidlingsplan for eventkoncepter udviklet i projekt: Mersalg gennem lokalt samarbejde til events på Spøttruppegnen. Upubl.
- Fortunato, M.W.P.; Alter, T.R. (2018):*
 Community entrepreneurship development: An introduction. In: Entrepreneurship, Community and Community development. Eds: Fortunato, M.W.P.; Alter, T.R., Routledge, London
- Nordic foodwork, Realise, Pro-Vins.*
 Fra Borg til Borgens land. Forretnings- og potentialeanalyse for stedbunde oplevelsesproduktion med Spøttrup borg som omdrejningspunkt (2018). Upubl.
- Healey, P.; de Magalhaes, C. ; Madanipour, A. (1999):*
 Institutional capacity-building, urban planning and urban regeneration projects. FUTURA – Journal of the Finnish Society for Future Studies, 18 (3) pp. 117-137
- Hedetoft, A.; Broegaard, R. (2020):*
 Den kommunale landdistriktsindsats. Center for Regional- og Turismeforskning, Bornholm. Under publicering
- Heilbrunn, S. (2010):*
 Entrepreneurial Opportunities in changing communities. Journal of Small Business and Enterprise Development, 17 (2) pp. 247-259
- Jack, S.L.; Anderson, A.R. (2002):*
 The effects of embeddedness on the entrepreneurial process, Journal of Business Venturing, Vol. 17 (5), pp. 467-487
- Johnstone, H.; Lionais, D. (2004):*
 Depleted communities and community business entrepreneurship: revaluing space through place, Entrepreneurship & Regional Development, 16 (3), pp. 217-233
- Korsgaard, S.; Müller, S.; Tanvig, H.W. (2015):*
 Rural entrepreneurship or entrepreneurship in the rural – between place and space. International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, 21 (1) pp. 5-26
- Laursen, L.H.; Janko, K. (2020):*
 Landsbyklynge kampagnen – devaluering 1. Procesevaluering af landsbyklynge som metode. Arkitektur & Design (A&D Files), vol. 23.
- OECD (2006):*
 The New Rural Paradigm: Policies and Governance. Paris
- Olsen, K.M. (2018):*
 Fællesskabsøkonomier i landdistrikterne. livogland.dk/sites/livogland.dk/files/dokumenter/publikationer/faellesskabsoekonomier_i_landdistrikterne_kirsten_malling_olsen_2018.pdf
- Oxford Research (2019):*
 Evaluering af LAG/Leader 2019. Final. oxfordresearch.dk/publications/evaluering-af-lag-leader-2014-2018/
- Putnam, R. D. (2000):*
 Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster

- Ray, C. (1999):*
Towards a meta-framework of endogenous development: Repertoires, paths, democracy and rights. *Sociologia Ruralis* 39 (4), pp. 521-537
- Ray, C. (2006):*
Neo-endogenous rural development in the EU. I: Cloke, P.; Marsden, T.; Mooney, P. (eds.): *Handbook of Rural Studies*. SAGE
- Realdania (2017):*
Evaluering af pilotprojekt landsbyklynger. landsbyklynger.dk/publikationer/de-foerste-erfaringer/
- Regeringen (2015):*
Vækst og udvikling i hele Danmark. København
- Region Midtjylland (2019):*
Strategi for bæredygtig udvikling i landdistrikter 2020-2030. rm.dk/om-os/aktuelt/nyheder/nyheder-2020/maj-20/landdsbyer-far-vigtig-rolle-i-boredygtig-udvikling/
- Rødding – æblets by – vision og strategi (2019).*
Foreningen Æblets By, Pro-Vins. Upubl.
- Scanell, L; Gifford, R. (2010):*
Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30 (1) pp. 1-10
- Shucksmith, M. (2010):*
Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia Ruralis*, 50 (1) pp. 1-14
- Slumstrup, F; Mortensen, V. (red.)(2015):*
Oprør fra udkanten. Mulighedernes land 2.0. Forlaget Hovedland.
- Sorrentino, M.; Sicilia, M. ; Howlett, M. (2018):*
Understanding co-production as a new public governance tool. *Journal of Policy and Society*. Vol 37 (3) pp. 277-293
- Svendsen, G.L.H.; Sørensen, J.F.L. (2007):*
There's more to the picture than meets the eye: measuring tangible and intangible capital in two marginal communities in rural Denmark. *Journal of Rural Studies*, 23, pp. 453– 471
- Svendsen, G.L.H.S.; Sørensen, J. F. L. & Jensen, P.S. (2011):*
Social kapital på land og i by 1990-2008. I: Gundelach, P. (red.): *Små og store forandringer: danskernes værdier siden 1981*. Hans Reitzels Forlag
- Sørensen, E.; Bang, H. P. (1999):*
Hverdagsmageri: en udfordring til demokratiet og til samfundsvidenskaberne. I: Andersen, J.G. (red.): *Den demokratiske udfordring*. Hans Reitzels Forlag
- Sørensen, E.; Torfing, J. (2005):*
Netværksstyring – fra government til governance. Roskilde Universitetsforlag
- Tanvig, H.W. (2012a):*
Nyt brug af land – nye landbrugere. Integrerende iværksætteri i landdistrikterne. *Planlægning og friluftsliv* 30/2012, Skov & Landskab, Københavns Universitet
- Tanvig, H.W (2012b):*
Projekter og lokal udvikling i yderområder? En analyse af 10 projekter med succes. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, København

- Tanvig, H.W. (2015):*
Fem viser vejen – fra småprojekter til lokal strategisk udvikling i yderområder. IGN Rapport, Københavns Universitet
- Tanvig, H. W. (2018):*
De to perspektiver i dansk landdistriktspolitik. Mening, sammenhæng og historiske rødder. I: Svendsen, G.L.H.; Sørensen, J.F.L., Noe, E.B.: Vækst og vilkår på landet. Viden, visioner og virkemidler. Syddansk Universitetsforlag
- Tanvig, H.W. (2020):*
Den moderne landsby i ny rolle: udvikling af nye erhverv. IGN, Københavns Universitet livogland.dk/sites/livogland.dk/files/dokumenter/publikationer/tanvig_2020_den_moderne_landsby.pdf
- Tanvig, H.W.; Andersen, I.N.; Bech, U. (2016):*
Organisering af lokalsamfunds udviklingsarbejde: Lokal strategisk kapacitet i landdistrikter. IGN Rapport, Københavns Universitet
- Tanvig, H.W. (2018):*
Kreativt entreprenørskab på Fur. Bosætning, iværksætter og erhvervsudvikling (KEFUR). IGN Rapport, Københavns Universitet
- Tanvig, H.W.; Jankovic, N. (2017):*
Dansk landdistriktspolitik i nyere tid: En længere historie kort fortalt. IGN, Københavns Universitet
- Terluin, I. (2003):*
Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories. *Journal of Rural Studies* 19 (2003), pp. 327–344
- Thuesen, A.A. (2009):*
Is LEADER Elitist or Inclusive? Composition of Danish LAG Boards in the 2007–2013 Rural Development and Fisheries Programmes. *Sociologia Ruralis*, Vol 50, Number 1, January 2010, pp. 31-45
- Scotland, and Sweden*
(Lewiston, New York; Lampeter, Wales: Edwin Mellen Press)
- Thuesen, A.A.; Ditlevsen, S.E (2015):*
Lokale udviklingsplaner for landdistrikterne – eksempler fra to kommuner. Center for Landdistriktforskning & LandLabDK, livogland.dk/sites/livogland.dk/files/dokumenter/publikationer/clf_report_46_lup_for_landdistrikterne.pdf
- Thuesen, A.A.; Rasmussen, H. (2015):*
Danish rural areas' readiness for joint action as a proxy for the potential for co-production. *Journal of Rural and Community Development* 10 (1) pp. 32-55
- Tortzen, A. (2019):*
Samskabelse af velfærd – muligheder og faldgruber. Hans Reitzels Forlag
- Udvalget for levedygtige landsbyer (2018):*
Udvalget for levedygtige landsbyer – Afrapportering til regeringen. Udvalget for levedygtige landsbyer <https://www.regeringen.dk/media/5087/anbefalinger-fra-udvalget-for-levedygtige-landsbyer.pdf>
- Wigren, C. (2003):*
The spirit of Gnosjö: the grand narrative and beyond. Jönköping International Business School, Jönköping
- Woods, M. (2011):*
Rural. Routledge

Bilag 1. Kilder til baggrundsbeskrivelse

Generel karakteristik af landsbysamfundet (sogn)

	Basisviden (umiddelbart tilgængelig)	Kilder*	Mere viden (nærmere undersøgelser)	Kilder
Geografi, beliggenhed	Kommune Særlig natur Andre vigtige forekomster (der tiltrækker/kan tiltrække bosætning mv.)	Lokal viden – valideret	Særlig natur Andre vigtige forekomster (der tiltrækker/kan tiltrække bosætning mv.)	Kommuneplanlægning Litteratur
Historie, udviklingstendens	Grundlæggelse/ storhedstider. Hvad har man levet af/særlige kompetencer? Befolkningskurve 1900-2019	Lokal viden – valideret Statistikbanken**	Grundlæggelse/ storhedstider. Hvad har man levet af/særlige kompetencer? Generel udviklingstendens	Litteratur Lokalarkiv
Befolkningsforhold – sidste 5 år (ca.)	Antal indbyggere Antal fødte Antal døde Antal tilflyttere Antal fraflyttere Aldersfordeling (f.eks. -15, 16-30, 30-60, 60-) Uddannelser/højest fuldførte (f.eks. andele ingen, erhvervsfaglig, korte, mellem lange, lange boglige)	Statistikbanken	Indkomstniveau Sammenligning med gennemsnit for kommunens landsogne	Særkørsel? Kommunen? Statistikbanken/ samarbejde med kommunen?
Erhverv, beskæftigelse (sidste 5 år (ca.))	Hovederhverv Virksomhedstyper Antal indpendlere Antal uddpendlere	Lokal viden – valideret Statistikbanken	Forekomst af nye virksomheder Arbejdsstillinger	CVR – efter kritisk udlugning Særkørsel? Kommunen?
Institutioner, fælles funktioner/ services (generel udviklingstendens)	Særlige institutioner? (af betydning for bosætning, kompetencer) Offentlige funktioner/ service (børn, skole, ældre, bibliotek, kirke, kollektiv trafik m.fl.) Privat service (dagligvareforsyning m.fl.)	Lokal viden – valideret		
Fælles aktiviteter (evt. generel udviklingstendens)	Forekomst af foreninger/ landsbyråd/lokalråd m.fl.	Lokal viden – valideret	Oversigter	Registre (Kommunen?)

*) Der kan foreligge særlige undersøgelser, litteratur mv. **) Statistikbanken = Statistikbanken.dk

Bilag 2. Kilder til analyse af lokal udviklingskapacitet

De lokale kapitaler og brug af dem

	Basisviden (umiddelbart tilgængelig)	Kilder*	Mere viden (nærmere undersøgelser)	Kilder
Human kapital – tiltrækning	Kendetegn, jf. ovenstående tabel Særlige kompetencer? Entreprenørskabsånd? Hvad gøres for tiltrækning/hvordan? Tilstrækkeligt? Ideer til mere/nyt?	Lokal viden – valideret	Særlige kompetencer, deltagelse og interesse i udviklingsarbejde? Vurdering af indsats hidtil – tilstrækkelig? Ideer til mere/nyt?	Undersøgelser
Social kapital – tiltrækning	Kendetegn Karakter af deltagelse og samarbejde Hvad gøres for tiltrækning/hvordan? Tilstrækkeligt? Ideer til mere/nyt?	Lokal viden – valideret	Karakter af deltagelse og samarbejde – bredde eller? Vurdering af indsats hidtil – tilstrækkelig? Ideer til mere/nyt?	Undersøgelser
Politisk kapital – tiltrækning	Tværgående organiseringer/kendetegn Strategier/planer Samarbejde, fælles mål? Opbakning? Hvad gøres for tiltrækning/hvordan? Tilstrækkeligt? Ideer til mere/nyt?	Lokal viden – valideret	Vurdering af indsats hidtil – tilstrækkelig? Ideer til mere/nyt?	Undersøgelser
Fysisk kapital – brugt til tiltrækning af kapacitet	Særlig forekomst der bruges til udvikling (natur/herlighed/boliger/erhvervsfaciliteter m.v.) Tilstrækkeligt? Ideer til mere/nyt?	Lokal viden – valideret	Ledige faciliteter af relevans for tiltrækning af ny udvikling? Vurdering af indsats hidtil – tilstrækkelig? Ideer til mere/nyt?	Undersøgelser
Økonomisk kapital – brugt til tiltrækning af kapacitet	Udviklingsfond o.l. Fælles erhverv Fællesdrevne funktioner, services Hvad gøres for tiltrækning/hvordan? Tilstrækkeligt? Ideer til mere/nyt?	Lokal viden – valideret	Vurdering af indsats hidtil – tilstrækkelig? Ideer til mere/nyt?	Undersøgelser

*) Der kan foreligge særlige undersøgelser o.l.

KØBENHAVNS UNIVERSITET

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB
OG NATURFORVALTNING

ROLIGHEDSVEJ 23
1958 FREDERIKSBERG

TLF. 35 33 15 00
IGN@IGN.KU.DK
WWW.IGN.KU.DK